

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

Nr 3/2019

ISSN 1731-030X

W numerze:

Grzegorz Wolak

O dopuszczalności zmiany w trybie art. 759 § 2 k.p.c. prawomocnego postanowienia komornika sądowego

Marek Kalinowski

Stosowanie ustawy z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych do wynagrodzeń należnych w sprawach wszczętych przed wejściem w życie tej ustawy

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. zw. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Dr Grzegorz Sikorski

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Prof. dr Elena Borisova

Prof. zw. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. dr Vladimir Yarkov

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Dr Mariusz Sorysz

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. nadzw. dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. zw. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Prof. nadzw. dr hab. Izabella Gil

Dr hab. Andrzej Jarocho

PPE znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW z wynikiem 6 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 600 egz.

Sopot 2019

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

tel. Sekretarza redakcji: 602 720 142

e-mail: Sekretarza redakcji: grzegorz.sikorski@currenda.pl

tel.: 58 550 38 75, faks: 58 712 90 65

www.sklep.currenda.pl

www.currenda.pl/przeglad

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 5 **O dopuszczalności zmiany w trybie art. 759 § 2 k.p.c. prawomocnego postanowienia komornika sądowego**
On the Admissibility of a Change Pursuant to Art. 759 § 2 of the Code of Civil Procedure of a Final Decision of a Court Enforcement Officer
dr hab. Grzegorz Wolak, adiunkt w Katedrze Prawa Prywatnego Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli, wiceprezes i zastępca Przewodniczącego I Wydziału Cywilnego Sądu Rejonowego w Stalowej Woli
- 35 **Przesłanki odmowy wykonywania orzeczeń i ugód arbitrażowych na tle projektu konwencji o międzynarodowym wykonywaniu umów i wyroków arbitrażowych (Projekt z Miami) – część I**
Grounds for the Refusal to Enforce the Arbitral Awards and Settlements in Light of the Draft Convention on the International Enforcement of Arbitration Agreements and Awards (Miami Draft) – Part I
Jarosław Pączek, adwokat w Izbie Adwokackiej w Warszawie
- 65 **Referendarz sądowy w postępowaniu egzekucyjnym – część I**
Court Referendary in Enforcement Proceedings – Part I
Joanna Szachta, doktorantka w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie; prawnik w kancelarii komorniczej

OPINIE

- 75 **Stosowanie ustawy z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych do wynagrodzeń należnych w sprawach wszczętych przed wejściem w życie tej ustawy**
Application of the Bailiffs Act Dated 22th of March 2018 to Remuneration Due in Cases Instituted Before the Entry Into Force of This Act
prof. dr hab. Marek Kalinowski, Katedra Finansów Publicznych WPiA UMK w Toruniu

**STRESZCZENIE O dopuszczalności zmiany
w trybie art. 759 § 2 k.p.c. prawomocnego
postanowienia komornika sądowego**

W niniejszym artykule omówiono problem dotyczący tego, czy dopuszczalna jest ingerencja w drodze nadzoru judykacyjnego sądu, przewidzianego w art. 759 § 2 k.p.c., w treść prawomocnego postanowienia komornika sądowego, np. o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego. Tym samym odnosi się on do zakresu normy zawartej w art. 759 § 2 k.p.c. Kwestia ta nie jest jednolicie postrzegana ani w piśmiennictwie, ani w judykaturze Sądu Najwyższego i sądów powszechnych.

Słowa kluczowe: *komornik sądowy, nadzór judykacyjny sądu, nadzór prewencyjny oraz represyjny, zarządzenia nadzorcze*

**SUMMARY On the Admissibility of a Change Pursuant
to Art. 759 § 2 of the Code of Civil Procedure of
a Final Decision of a Court Enforcement Officer**

This article discusses the problem of whether interference by way of judicial supervision of the court, provided for in Article 759 § 2 of the Code of Civil Procedure, in the content of a legally binding decision of the court enforcement officer – e.g. on the determination of costs of enforcement proceedings. Thus, it refers to the scope of the standard contained in art. 759 § 2 of the Code of Civil Procedure. This issue is not uniformly perceived either in the literature or in the jurisprudence of the Supreme Court and common courts.

Keywords: *court enforcement officer, judicial supervision of the court, preventive and repressive supervision, supervision orders*

O dopuszczalności zmiany w trybie art. 759 § 2 k.p.c. prawomocnego postanowienia komornika sądowego

I. Wprowadzenie

W niniejszym opracowaniu omówiono istotną zarówno z punktu widzenia teoretycznego, jak i praktycznego problematykę odnoszącą się do tego, czy dopuszczalna jest ingerencja w drodze nadzoru judykacyjnego sądu, przewidzianego w art. 759 § 2 k.p.c., w treść prawomocnego postanowienia komornika sądowego, np. o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego. Kwestia, czy sąd może z urzędu zmieniać lub uchylać prawomocne orzeczenia komornika, była sporna już w przedwojennej doktrynie na tle przepisu art. 508 § 4 Kodeksu postępowania cywilnego z 1932 r., stanowiącego odpowiednik obecnie obowiązującego art. 759 § 2 k.p.c. Także i w piśmiennictwie współczesnym, dotyczącym tego ostatniego przepisu, daleko do jednolitości poglądów w tym zakresie.

Niniejsze opracowanie ma stanowić jeszcze jeden z głosów w dyskusji nad tą materią jurydyczną. Bezpośrednim powodem jego napisania było pytanie prawne jednego z sądów odwoławczych, które wpłynęło do Sądu Najwyższego, a brzmiało następująco: „Czy w trybie art. 759 § 2 k.p.c. dopuszczalna jest zmiana przez sąd prawomocnego i wykonanego już postanowienia komornika sądowego w przedmiocie orzeczenia o kosztach postępowania egzekucyjnego w celu usunięcia spostrzeżonych uchybień polegających na doliczeniu przez komornika do opłaty egzekucyjnej stawki podatku od towarów i usług?”. Wprawdzie Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 10 sierpnia 2018 r.¹ odmówił podjęcia uchwały w tej sprawie, ale nie dezaktualizuje to bynajmniej – podobnie jak fakt wejścia w życie z dniem 1 stycznia 2019 r. ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych² i ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych³, które zastąpiły ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji – relewantności tego problemu prawnego. Najpierw jednak, choć ogólnie, zostanie przedstawiona instytucja nadzoru sądu uregulowana w art. 759 § 2 k.p.c.

2. Uprawnienia nadzorcze sądu wynikające z art. 759 § 2 k.p.c.

Zgodnie z art. 759 § 2 k.p.c., w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2019 r., sąd **wyda**je z urzędu komornikowi zarządzenia zmierzające do zapewnienia należytego wykonania egzekucji oraz usuwa spostrzeżone uchybienia. Ocena prawna wyrażona przez sąd w ramach wydanych zarządzeń jest **wią**żąca dla komornika. Stosownie zaś do jego § 3, sąd może zobowiązać komornika do składania sprawozdań z czynności podjętych w wyniku zarządzeń, o których mowa w § 2. W stanie prawnym

¹ Postanowienie SN z dnia 10 sierpnia 2018 r., III CZP 28/18, niepubl.

² Dz.U. z 2018, poz. 771 (cyt. dalej jako ustawa o komornikach sądowych). Art. 305 tej ustawy stanowi, że traci moc ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2017 r., poz. 1277, 1343, 1452 i 1910 oraz z 2018 r., poz. 398) – cyt. dalej jako ustawa o komornikach sądowych i egzekucji.

³ Dz.U. z 2018, poz. 770.

obowiązującym przed 1 stycznia 2019 r., przepis art. 759 § 2 k.p.c. miał następujące brzmienie: „sąd może z urzędu wydawać komornikowi zarządzenia zmierzające do zapewnienia należytego wykonania egzekucji oraz usuwać spostrzeżone uchybienia”.

Taka ogólna formuła przepisu rodzi wątpliwości co do zakresu dopuszczalnej ingerencji sądu. W ramach nadzoru sprawowanego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. wyróżnia się w piśmiennictwie dwa sposoby jego realizacji: 1) wydawanie komornikowi zarządzeń zmierzających do zapewnienia należytego wykonania egzekucji; 2) usuwanie spostrzeżonych uchybień. Nadzór sprawowany w pierwszy z wymienionych sposobów ma charakter prewencyjny, natomiast nadzór wykonywany poprzez usuwanie uchybień ma charakter represyjny⁴. Użyty w art. 759 § 2 k.p.c., w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2019 r., zwrot „sąd może” nie oznaczał przy tym dowolności, lecz powinność dokonania, jeśli tylko zachodziła potrzeba wydania komornikowi zarządzenia zmierzającego do zapewnienia należytego wykonania egzekucji albo gdy sąd stwierdził uchybienia w pracy komornika, które należało uchylić⁵. Obecne brzmienie tego przepisu jednoznacznie wskazuje na istnienie takiej powinności.

Sąd rejonowy powinien ingerować w czynności komornika w trybie art. 759 § 2 k.p.c. przy okazji podejmowania przewidzianych w ustawie czynności, np. przy rozpoznawaniu skargi na czynności komornika, ustanawianiu kuratora (art. 802 k.p.c.), rozstrzygnięciu o wydaniu zabezpieczenia (art. 807 k.p.c.), a także w tych wszystkich wypadkach, w których uzyskał informację o uchybieniach i nieprawidłowościach w czynnościach komornika. Może to nastąpić na skutek inicjatywy stron postępowania egzekucyjnego, uczestników tego postępowania, osób trzecich oraz organów sprawujących nadzór administracyjny nad komornikiem, np. prezesa sądu rejonowego, przy którym działa

⁴ Zob. np. E. Węgerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, t. I, Warszawa 1994, s. 97–98; Z. Świeboda, *Czynności nadzorcze sądu w trybie art. 759 § 2 k.p.c.*, Palestra 1977, nr 2, s. 39; S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2018, art. 759, nb 12, Legalis.

⁵ Tak trafnie F. Zedler, *Rozpoznanie skargi na czynności komornika*, Palestra 1988, nr 3, s. 23.

komornik⁶. W myśl art. 169 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych, osoby powołane do sprawowania nadzoru nad działalnością komorników oraz organy nadzoru administracyjnego⁷ w każdym czasie mają prawo wglądu w czynności komorników, mogą żądać przedstawienia akt, wyjaśnień oraz w przypadku stwierdzenia uchybień mogą wystąpić do sądu o wydanie zarządzenia w trybie art. 759 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego.

Nadzór sprawowany przez sąd na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. uprawnia sąd do dokonania oceny i weryfikacji przebiegu postępowania egzekucyjnego nie tylko w zakresie formalnym, ale także merytorycznym. Nadzór sprawowany przez sąd powinien zmierzać do należytego zagwarantowania i ochrony praw zarówno wierzyciela, jak i wszystkich uczestników tego postępowania⁸. Przez „należyte prowadzenie egzekucji”, o którym mowa w art. 759 § 2 k.p.c, trzeba rozumieć nie tylko egzekucję prowadzoną zgodnie z prawem procesowym, lecz także egzekucję odpowiadającą wszystkim wymaganiom stawianym „idealnej” egzekucji⁹.

W ramach nadzoru judykacyjnego komornik przy wykonywaniu czynności podlega orzeczeniom sądu, w tym wydanym w trybie art. 759 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego. Odpisy zarządzeń wydanych w trybie art. 759 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego sąd przesyła prezesowi właściwego sądu rejonowego. W przypadku stwierdzenia uchybień mniejszej wagi lub jeżeli wydane zarządzenia dotyczą kwestii organizacyjno-technicznych przepisu zdania pierwszego nie stosuje się (art. 166 ust. 1 i 3 ustawy o komornikach sądowych).

⁶ Zob. A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 730–1088*, pod red. A. Marciniaka, K. Piaseckiego, Warszawa 2015, art. 759, nb 13, Legalis.

⁷ Są nimi: Minister Sprawiedliwości, prezesi właściwych sądów apelacyjnych, okręgowych i rejonowych (art. 167 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych).

⁸ Tak trafnie SN w postanowieniu z dnia 12 marca 1975 r., III CRN 456/74, OSPiKA 1976/1/8.

⁹ Tak F. Zedler, *Nadzór sądu nad czynnościami komornika na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.*, NP 1975, nr 7–8, s. 991.

„Zarządzenia”, które w trybie art. 759 § 2 k.p.c. sąd może wydawać komornikowi, zapadają w formie postanowień¹⁰. Nie zasługuje na aprobatę odmienne zapatrywanie, zakładające możliwość wydawania przez sąd zarówno zarządzeń, jak i postanowień¹¹. Jeżeli w grę wchodzić miałby element rozstrzygania, sąd wydawałby postanowienie, w przeciwnym razie podejmowałby decyzję w postaci zarządzenia. D. Zawistowski uważa, że o właściwej formie orzeczenia powinien decydować rodzaj uchybienia komornika i rodzaj rozstrzygnięcia sądu. Jeżeli sąd poleca komornikowi dokonanie czynności w ramach prowadzonego postępowania egzekucyjnego, to z reguły właściwa dla tego polecenia będzie forma zarządzenia. Jeżeli natomiast sąd orzeka, podobnie jak przy rozpoznawaniu skargi na czynności komornika, np. w przedmiocie kosztów postępowania, zawieszenia lub umorzenia postępowania egzekucyjnego, bądź uchyła wadliwe czynności komornika, powinien wydać odpowiednie postanowienie. Na taką formę orzeczenia wskazuje również brzmienie art. 766 k.p.c.¹²

Zarządzenia nadzorcze sądu z art. 759 § 2 k.p.c. w zasadzie nie podlegają zaskarżeniu zażaleniem. Zaskarżalna skargą na czynności komornika będzie dopiero czynność, której komornik dokonał na zarządzenie (postanowienie) sądu wydane w trybie art. 759 § 2 k.p.c. W doktrynie wyjątkowo dopuszcza się zażalenie na postanowienie sądu wydane w trybie art. 759 § 2, np. postanowienie sądu o zawieszeniu lub umorzeniu postępowania¹³. W tym kontekście nie wydaje się prawidłowe zapatrywanie wyrażone przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 4 października 1990 r.¹⁴, zgodnie

¹⁰ Zob. np. W. Broniewicz, *W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym*, NP 1972, nr 7–8, s. 1128 i n.; A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 730–1088*, pod red. A. Marciniaka, K. Piaseckiego, Warszawa 2015, art. 759, nb 15, Legalis; S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2018, art. 759, nb 12, Legalis.

¹¹ Tak Z. Świeboda, *Czynności...*, *op. cit.*, s. 41; D. Zawistowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730–1088*, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2014, art. 759, pkt 9, art. 760, pkt 2.

¹² D. Zawistowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 759, pkt 9, art. 760, pkt 2.

¹³ Zob. A. Marciniak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 759, nb 15, Legalis.

¹⁴ Uchwała SN z dnia 4 października 1990 r., III CZP 51/90, OSP 1991/5/III.

z którym stronie postępowania egzekucyjnego przysługuje zażalenie na zarządzenie sądu, wydane na podstawie art. 759 § 2 k.p.c., uchylające zajęcie wynagrodzenia za pracę, dokonane bez właściwego tytułu.

Przepis art. 759 § 2 k.p.c. zawiera normę ogólną dotyczącą kontroli wszelkich czynności komornika, natomiast art. 960 k.p.c. i 972 k.p.c. zawierają normy szczególne, które znajdują zastosowanie wyłącznie w egzekucji z nieruchomości¹⁵. Postanowienie nadzorcze sądu wydane na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. nie jest tytułem egzekucyjnym w rozumieniu art. 777 § 1 k.p.c., ponieważ nie jest orzeczeniem sądu określającym wierzyciela i dłużnika oraz obowiązek danego zachowania podlegającego egzekucji sądowej, i nie podlega egzekucji sądowej. Nie może być zatem na jego podstawie przeprowadzona egzekucja komornicza, nawet jeżeli nadano mu klauzulę wykonalności. Potwierdził to Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 10 lutego 2010 r.¹⁶, w którego tezie przyjął, iż: „Art. 804 k.p.c. nie wyłącza obowiązku komornika badania, czy załączony do wniosku o wszczęcie egzekucji dokument jest tytułem wykonawczym w rozumieniu art. 777 w zw. z art. 776 k.p.c.”. Niezgodne z prawem byłoby działanie komornika polegające na przeprowadzeniu egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego, stanowiącego takie postanowienie nadzorcze. Jest to postanowienie wydawane przez sąd w ramach nadzoru pełnionego nad działalnością komorników i ich czynnościami egzekucyjnymi, zobowiązujące komornika do podjęcia lub zaniechania określonych czynności egzekucyjnych albo usunięcia ich skutków. Wykonywane jest w trybie nadzoru przez organy sądowego nadzoru nad komornikami.

Przepis art. 759 § 2 k.p.c., choć uprawnia sąd do dokonania oceny i weryfikacji przebiegu czynności komorniczych w ramach postępowania egzekucyjnego, nie odnosi się do wszystkich czynności komornika. Jak już wspomniano, spór dotyczy zakresu jego ograniczeń.

¹⁵ F. Zedler, *Nadzór...*, *op. cit.*, s. 990; Z. Świeboda, *Czynności...*, *op. cit.*, s. 36.

¹⁶ Wyrok SN z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 279/09, Legalis nr 350666.

A. Marciniak¹⁷ wskazuje, że w ramach nadzoru w trybie art. 759 § 2 k.p.c. sąd nie może zastępować stron postępowania egzekucyjnego w zgłaszaniu wniosków niezbędnych do dokonania danej czynności egzekucyjnej, np. co do wniosku o wyznaczenie drugiej licytacji (art. 983 k.p.c.). Nie jest także możliwe uchylenie dokonanych już czynności egzekucyjnych o charakterze wykonawczym (faktycznym, manualnym), których z istoty swej nie da się uchylić (np. otworzenie mieszkania – art. 814 k.p.c.), oraz czynności, które wywarły już skutki materialnoprawne (np. sprzedaż zajętych ruchomości w trybie art. 864 § 2 k.p.c. lub art. 865 k.p.c.). F. Zedler¹⁸ uważa, że nie można m.in. uchylać lub polecać uchylenia czynności, w wyniku której osoba uprawniona nabyła jakieś prawo. J. Świeczkowski¹⁹ jest zdania, że w trybie art. 759 § 2 k.p.c. sąd nie ma możliwości uchylenia lub polecenia uchylenia czynności, których uchylić się już nie da, np. gdy dokonano otwarcia zamka, przeszukania odzieży. Autor uznał, że czynność polegająca na przekazaniu środków wierzycielom również należy do tych, których uchylić się już nie da. W tego typu przypadkach brak byłoby celowości wydania przez sąd postanowienia w trybie art. 759 § 2 k.p.c.

Z drugiej strony, w literaturze poddano analizie kwestię działania przez sąd z urzędu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. w sytuacji procesowej, w której pomimo umorzenia postępowania z mocy prawa (na gruncie uchylonego z dniem 8 września 2016 r. art. 823 k.p.c.²⁰) komornik nie zwraca wierzycielowi tytułu wykonawczego, stosownie do art. 816 *in fine*. Uznano, że sąd powinien wtedy z urzędu nakazać komornikowi zwrócenie

¹⁷ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2013, s. 99.

¹⁸ F. Zedler, *Rozpoznanie...*, *op. cit.*, s. 25.

¹⁹ J. Świeczkowski, *Ograniczenie nadzoru sądu nad czynnościami komornika w trybie art. 759 § 2 k.p.c. a odpowiedzialność odszkodowawcza komornika. Glosa do wyroku SN z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 279/09*. GSP-Prz.Orz. 2012, nr 3, s. 61.

²⁰ Przepis ten przewidywał, że postępowanie egzekucyjne umarza się z mocy samego prawa, jeżeli wierzyciel w ciągu roku nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania lub nie zażądał podjęcia zawieszonego postępowania. Termin powyższy biegnie od dnia dokonania ostatniej czynności egzekucyjnej, a w razie zawieszenia postępowania – od ustania przyczyny zawieszenia. Obecnie regulacja ta, nieco zmodyfikowana, zawarta jest w art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.

tytułu wykonawczego wierzycielowi, stwierdzając umorzenie postępowania. Sąd egzekucyjny nie podejmuje w przywołanej sytuacji czynności określonych w art. 816 k.p.c., ponieważ nie działa jako organ egzekucyjny, a jedynie nadzoruje postępowanie prowadzone przez komornika²¹.

3. Dualizm poglądów dotyczący zakresu zastosowania art. 759 § 2 k.p.c.

W judykaturze Sądu Najwyższego wyraźny jest dualizm poglądów dotyczący tego, czy sąd w trybie art. 759 § 2 k.p.c. może zmieniać bądź uchylać prawomocne postanowienie komornika sądowego, np. w przedmiocie orzeczenia o kosztach postępowania egzekucyjnego.

4. Pierwsze stanowisko

W uchwale z dnia 19 kwietnia 2007 r.²² Sąd Najwyższy pozytywnie rozstrzygnął to zagadnienie i przyjął, że sąd może na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. z urzędu zmienić prawomocne postanowienie komornika, którym wadliwie ustalono wysokość opłaty egzekucyjnej. Myliłby się jednak ten, kto by pomyślał, że wraz z podjęciem tej uchwały spór prawny w omawianej kwestii ustał, a zagadnienie straciło na sporności. Wprost przeciwnie. Można by żartobliwie rzec, że uchwałą tą Sąd Najwyższy jeszcze „dolał oliwy do ognia” – czyli podgrzał temperaturę sporu.

Przytoczone zostaną w tym miejscu argumenty Sądu Najwyższego na rzecz jego stanowiska. Ma to na celu odniesienie się do tych argumentów, a także zestawienie ich z kontrargumentami, a następnie rozważenie, które stanowisko jest właściwe i znajduje oparcie w obowiązującym prawie. Otóż Sąd Najwyższy wywiódł, iż istotne są następujące kwestie:

²¹ A. Antkiewicz, K. Kazimierczak, *Uchybienia organów egzekucyjnych i sądów egzekucyjnych w sprawach cywilnych w praktyce stosowania prawa*, cz. 1, PPE 2011, nr 3, s. 40–41. Pogląd ten aprobuje S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2018, art. 759, nb 14, Legalis.

²² Uchwała SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07, OSNC 2008/6/58.

- pierwsza, iż chodzi o prawomocne postanowienie komornika, które nie korzysta ze wszystkich atrybutów prawomocności, jakie przyznane zostały orzeczeniom sądu;
- druga, że przedmiotem postanowienia komornika jest ustalenie opłaty egzekucyjnej, czyli opłaty należnej samemu komornikowi za dokonanie określonych czynności egzekucyjnych;
- trzecia, że formuła przepisu art. 759 § 2 k.p.c., uprawniająca sąd do wydawania z urzędu komornikowi zarządzeń zmierzających do zapewnienia należytego wykonania egzekucji oraz usuwania spostrzeżonych uchybień, jest na tyle pojemna i ogólna, iż samo jej brzmienie nie wyłącza możliwości podjęcia przez sąd z urzędu ingerencji w treść prawomocnego postanowienia komornika ustalającego wysokość opłaty egzekucyjnej.

Ponadto, zdaniem Sądu Najwyższego należy przyjąć, że sprawowana przez sąd na podstawie tego przepisu kontrola legalności działania komornika jest w tym wypadku szczególnie uzasadniona. Wydane przez niego postanowienie o ustaleniu opłaty egzekucyjnej przesądza bowiem o wysokości należnego mu wynagrodzenia za dokonane czynności egzekucyjne. Jest to zatem, przewidziany w ustawie ze względów pragmatycznych, wyjątek od zasady niedopuszczalności orzekania w kwestii dotyczącej własnego interesu.

Jak zaznaczył dalej Sąd Najwyższy, już z tej przyczyny nie powinno się pozostawiać tego rozstrzygnięcia tylko kontroli samych stron postępowania egzekucyjnego w drodze uprawnienia do wniesienia przez nie skargi, ale należy objąć treść tego postanowienia nadzorem judykacyjnym, sprawowanym przez sąd z urzędu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. Nie wolno bowiem tolerować sytuacji, w której komornik dokonuje błędnej wykładni przepisów o kosztach na swoją korzyść i ze szkodą dla stron, a następnie broni się przed poddaniem tej kwestii nadzorowi sądu zarzutem prawomocności swojego postanowienia. Sąd uznał, że akurat w tym przedmiocie należy bez wątpienia dać zdecydowany prymat zasadzie legalności działania komornika przed zasadą *vigilantibus iura scripta sunt*,

powoływaną, jako istotny argument, przez przeciwników szerokiego rozumienia zakresu nadzoru judykacyjnego sądu sprawowanego nad komornikiem na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.

W ocenie Sądu Najwyższego nie jest przekonujący argument, że strony postępowania mogą, korzystając z przyznanych im w ustawie instrumentów prawnych, same skutecznie zadbać o prawidłowy tok i legalność czynności komornika. Zapatrywanie takie Sąd uznał za mające charakter raczej teoretyczny i nieuwzględniające należycie realiów praktyki. Trudno jest też zgodzić się ze stwierdzeniem, że możliwość podważania przez sąd z urzędu prawomocnych orzeczeń komornika o kosztach godziłaby w porządek prawny, oparty na respektowaniu prawomocnych rozstrzygnięć. Zasada związania prawomocnymi orzeczeniami dotyczy orzeczeń sądowych i nie można stosować jej mechanicznie do postanowień komornika. Zdaniem Sądu Najwyższego, gdyby przyjąć, że sąd może ingerować z urzędu w treść orzeczenia komornika tylko do czasu jego uprawomocnienia się, to przepis art. 759 § 2 k.p.c. byłby w dużej mierze przepisem martwym i bezprzedmiotowym, ponieważ na ogół sąd dowiaduje się o uchybieniu komornika już po upływie przewidzianego w art. 764 § 4 k.p.c. siedmiodniowego terminu do zakwestionowania wadliwej czynności skargą.

Ponadto, jak zauważył Sąd Najwyższy, obecnie przeciwko takiemu ograniczeniu kompetencji sądu przemawia pośrednio treść art. 767³ k.p.c., dodanego przez art. 1 pkt 110 ustawy nowelizującej z dnia 2 lipca 2004 r.²³ (chodzi o brzmienie tego przepisu obowiązujące w dacie podejmowania uchwały, ponadto przywołanie przez SN w tym miejscu uzasadnienia uchwały przepisu art. 767 k.p.c. nosi znamiona oczywistej niedokładności – uwaga autora). Zgodnie z tym przepisem, jeżeli skargę wniesiono po terminie albo nie uzupełniono w terminie jej braków, sąd ją odrzuca, chyba że uzna, iż zachodzi podstawa do podjęcia czynności na mocy art. 759 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjął, że przewidziana w tym uregulowaniu możliwość

²³ Dz.U. Nr 172, poz. 1804.

podjęcia przez sąd działań nadzorczych z urzędu, mimo odrzucenia skargi wniesionej przez stronę, odnosi się także do sytuacji, w której czynność komornika uprawomocniła się z powodu nieskutecznej próby jej zaskarżenia. Stanowi to dodatkowy argument za udzieleniem odpowiedzi pozytywnej na pytanie o to, czy sąd może na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. z urzędu zmienić prawomocne postanowienie komornika, którym wadliwie ustalono wysokość opłaty egzekucyjnej.

Krytyczne glosy do przywołanej wyżej uchwały Sądu Najwyższego napisali W. Ślęgewicz²⁴ oraz G. Julke²⁵. Stanowisko to za budzące zastrzeżenia uznał D. Zawistowski. Zostało ono w ocenie tego autora zasadnie zakwestionowane w literaturze²⁶. Z kolei pogląd Sądu Najwyższego zaaprobowali P. Grzegorzczak²⁷ oraz H. Pietrzkowski²⁸.

P. Grzegorzczak uznał, że z brzmienia art. 759 § 2 k.p.c. nie wynika, aby nadzór wykonywany w trybie tego przepisu nie miał dotyczyć czynności komornika, które nie zostały zaskarżone przez strony postępowania. W razie wniesienia spóźnionej, aczkolwiek słusznej skargi na czynność komornika, sąd nie powinien odrzucać skargi, lecz potraktować ją jako wniosek o podjęcie czynności w trybie nadzoru i czynności te podjąć. Zdaniem tego autora, jeżeli skarga została wniesiona po terminie, a orzeczenie jest wadliwe, to zgodnie z art. 767³ w zw. z art. 759 § 2 k.p.c. sąd ma obowiązek je skorygować. Tolerowanie zawyżania kosztów postępowania egzekucyjnego nie może być usprawiedliwiane argumentem, że korygowanie prawomocnych formalnie rozstrzygnięć narusza

²⁴ W. Ślęgewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07*, Rejent 2009, nr 4, s. 130 i n.

²⁵ G. Julke, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07*, PPE 2008, nr 1–2, s. 105 i n.

²⁶ D. Zawistowski [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 759, pkt 8.

²⁷ Zob. P. Grzegorzczak, *Granice nadzoru judykacyjnego sprawowanego nad komornikiem w trybie art. 759 § 2 k.p.c.*, Palestra 2007, nr 9–10, s. 285 i n.

²⁸ Zob. H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, t. 4, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012, s. 29–30; H. Pietrzkowski, *Nadzór judykacyjny sprawowany na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. nad prawomocnymi czynnościami egzekucyjnymi komornika* [w:] *Proces cywilny. Nauka – Kodyfikacja – Praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, pod red. P. Grzegorzczaka, K. Knoppka, M. Walasika, Warszawa 2012, s. 722 i n.

porządek prawny, ani też argumentem wskazującym na zasadę dyspozycyjności w postępowaniu egzekucyjnym.

H. Pietrzkowski²⁹ podnosi, że w przypadku nadzoru nad czynnościami orzekania, istotnego znaczenia nabiera podział tych czynności na wykonalne z chwilą ich wydania (np. postanowienia o zawieszeniu egzekucji, o wstrzymaniu wykonania czynności egzekucyjnej) oraz na wykonalne dopiero po uprawomocnieniu się wydanego postanowienia (np. postanowienia o odmowie wszczęcia egzekucji, o ukaraniu grzywną, o kosztach egzekucyjnych). W ramach nadzoru represyjnego (usuwanie spostrzeżonych uchybień) postanowienia należące do pierwszej grupy mogą być przez sąd zmieniane lub uchylane, natomiast w przypadku postanowień przynależnych do grupy drugiej należy przyjąć, że możliwość taka uzależniona jest od charakteru danego postanowienia. Jeśli jest to prawomocne postanowienie kończące postępowanie egzekucyjne lub odmawiające wszczęcia postępowania egzekucyjnego, to nie ma możliwości ich uchylecia. Przemawia za tym – jak trafnie zauważył F. Zedler³⁰ – okoliczność, że uprawomocnienie się takich postanowień ma ten skutek, iż egzekucja nie została wszczęta (prawomocne postanowienie o odmowie wszczęcia egzekucji) bądź przestaje się toczyć (prawomocne postanowienie o umorzeniu postępowania). W odniesieniu do takich prawomocnych postanowień nadzór sądowy na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. nie jest możliwy, byłby bowiem sprawowany poza ramami czasowymi postępowania egzekucyjnego. W okresie poprzedzającym uprawomocnienie się takich postanowień nie ma przeszkód do ich uchylecia przez sąd w ramach sprawowanego nadzoru.

H. Pietrzkowski³¹ zwraca też uwagę, że w literaturze – w okresie poprzedzającym wejście w życie art. 767³ k.p.c., który dla wykładni art. 759 § 2 k.p.c. ma niewątpliwie istotne znaczenie – prezentowany był pogląd, iż prawomocne postanowienia komornika nie podlegają wzruszeniu na

²⁹ Zob. H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 28–29; H. Pietrzkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2011, s. 764.

³⁰ Zob. F. Zedler, *Nadzór...*, *op. cit.*, s. 992–995.

³¹ Zob. H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 29–30.

podstawie art. 759 § 2 k.p.c. Współcześnie obrona tego poglądu nie wydaje się – zdaniem tego autora – możliwa. Przyznał on, że zagadnienie dopuszczalności ingerencji przez sąd – w ramach nadzoru sprawowanego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. – w prawomocne czynności komornika odżyło w piśmiennictwie po wydaniu przez Sąd Najwyższy uchwały w sprawie III CZP 16/07. Sąd Najwyższy trafnie posłużył się argumentem wynikającym z powiązania zachodzącego między art. 759 § 2 i art. 767³ k.p.c. Zgodnie z tym ostatnim przepisem, w razie stwierdzenia, że skarga na czynności komornika została złożona po terminie, nie została opłacona lub jej braki formalne nie zostały uzupełnione w wyznaczonym terminie, a także z innych przyczyn jest niedopuszczalna, sąd zobligowany jest do zbadania, czy zachodzi podstawa do podjęcia czynności w trybie art. 759 § 2 k.p.c. Zdaniem H. Pietrzkowskiego należy przyjąć, że pozytywna ocena w tym zakresie uniemożliwia odrzucenie skargi, natomiast uzasadnia wydanie na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. postanowienia zawierającego zarządzenia zmierzające do zapewnienia należytego wykonania egzekucji bądź usunięcia dostrzeżonych uchybień, co w przypadku wadliwego postanowienia o ustaleniu wysokości opłaty egzekucyjnej oznacza jego uchylenie. To nowe rozwiązanie, mimo że może budzić zastrzeżenia z punktu widzenia „czystości procesowej”, zapewnia skuteczną kontrolę sądową w sprawach, w których komornik popełnia uchybienia. Oznacza to, że ustawodawca przywiązał większą wagę do legalności czynności komornika niż do zasady *vigilantibus iura scripta sunt*. Jak zauważa dalej ten autor, taką wykładnię art. 767³ k.p.c. przyjął także Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 23 maja 2012 r.³², w której stwierdził, że jeżeli sąd uzna, iż skarga na czynności komornika wskazuje na uchybienia uzasadniające podjęcie działań na podstawie art. 759 § 2 k.p.c., nie odrzuca jej z przyczyn określonych w art. 767³ k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie podejmowania przez SN uchwały w sprawie III CZP 11/12 – uwaga autora). H. Pietrzkowski nie

³² Uchwała SN z dnia 23 maja 2012 r., III CZP 11/12, OSNC 2012/10/118.

bez racji zauważa, iż w podjętej krytyce stanowiska Sądu Najwyższego przedstawionego w uchwale w sprawie III CZP 16/07, wyrażono zaskakujące zapatrywanie, że wydanie przez komornika postanowienia o kosztach postępowania egzekucyjnego „nie może być uznane za czynność egzekucyjną”³³ oraz przypisano Sądowi Najwyższemu niewyraźny w uchwale pogląd, jakoby regulacja przyjęta w art. 767³ k.p.c. zezwalała na sprawowanie nadzoru judykacyjnego po prawomocnym zakończeniu postępowania egzekucyjnego³⁴. W konkluzji autor ten stwierdza, że tylko prawomocne postanowienia kończące postępowanie egzekucyjne lub odmawiające wszczęcia egzekucji nie są objęte nadzorem przewidzianym w art. 759 § 2 k.p.c., natomiast inne prawomocne postanowienia komornika mogą być w ramach tego nadzoru uchylane. Do tych ostatnich, zdaniem H. Pietrzkowskiego, należy prawomocne postanowienie komornika ustalające wysokość opłaty egzekucyjnej.

W tezie 2 uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2016 r.³⁵ trafnie przyjęto, iż: „Artykuł 759 § 2 k.p.c. nie stanowi podstawy do obniżenia przez sąd z urzędu prawidłowo ustalonych opłat egzekucyjnych”. W uzasadnieniu tego judykatu zwrócono uwagę, że w uchwale Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 16/07 przyjęto wprowadzić, iż zmiana prawomocnego postanowienia o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego może nastąpić z urzędu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c., jednak dotyczy to wyłącznie określenia wysokości tych opłat w sposób nieprawidłowy. Miarkowanie sędziowskie odnosi się natomiast do prawidłowo ustalonej przez komornika opłaty egzekucyjnej i wymaga weryfikacji prawidłowo dokonanej czynności, na podstawie ocenianych przesłanek i argumentacji przytoczonej przez wnioskodawcę. Nie ma podstaw do rozszerzającej interpretacji art. 759 § 2 k.p.c. i przyjęcia, że wadliwe jest orzeczenie komornika o kosztach, co do którego istnieją przesłanki do miarkowania ich wysokości. Podobnie sąd nie

³³ Tak nietrafnie uznał J. Świeczkowski, *Granice...*, *op. cit.*, s. 24. Tak też M. Rzewuski, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07*, MoP 2010, nr 6, s. 346.

³⁴ Tak W. Sługiewicz, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 130 i n.

³⁵ Uchwała SN z dnia 26 października 2016 r., III CZP 63/16, OSNC 2017/7–8/77.

ma kompetencji do wychodzenia ponad żądanie i dokonywania miarkowania w zakresie, w jakim wnioskodawca się tego nie domagał (art. 321 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Podmiot inicjujący postępowanie ma natomiast obowiązek wskazać, do jakiej wysokości opłata ma być obniżona, i przedstawić uzasadnienie swojego stanowiska (art. 767 § 3 k.p.c. w zw. z art. 49 ust. 9 poprzednio obowiązującej ustawy o komornikach sądowych i egzekucji). Podstawy do takiej ingerencji nie stanowi art. 759 § 2 w zw. z art. 767³ § 2 k.p.c. i art. 49 ust. 9 nieobowiązującej już ustawy o komornikach sądowych i egzekucji. Odpowiednie stosowanie art. 759 § 2 k.p.c. w postępowaniu zainicjowanym wnioskiem o obniżenie wysokości opłaty może dotyczyć jedynie sytuacji, w której sąd ustalił, że opłata została określona w sposób sprzeczny z przepisami ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, a nie że istnieją podstawy do jej miarkowania. W konsekwencji opowiedziano się za poglądem, że mechanizm kontroli judykacyjnej czynności komornika na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. nie może polegać na obniżeniu z urzędu prawidłowo obliczonej opłaty stosunkowej.

Nie zasługuje dlatego na aprobatę odmienny pogląd wyrażony przez Sąd Okręgowy w Gdańsku w postanowieniu z dnia 12 kwietnia 2013 r.³⁶ z tezą: „Sąd może obniżyć wysokość opłaty egzekucyjnej, działając na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.”. Nie ma racji Sąd Okręgowy stwierdzając, iż uchwała Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 16/07 pozwala na dokonanie zmiany w wysokości opłaty również w sytuacji, gdy wprowadzie nie jest ona dotknięta błędem matematycznym, jednak jest ona w sposób nieuzasadniony wysoka, co powoduje konieczność jej obniżenia. Miałoby tak być dlatego, że z treści uzasadnienia powyższej uchwały można wywnioskować, iż sprawowana przez sąd na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. kontrola legalności działania komornika w przypadku ustalania wysokości opłaty egzekucyjnej jest szczególnie uzasadniona i nie może być pozostawiona wyłącznie kontroli stron postępowania egzekucyjnego, lecz musi podlegać nadzorowi judykacyjnemu. Pojęcie wadliwości ustalonej

³⁶ Postanowienie SO w Gdańsku z dnia 12 kwietnia 2013 r., III Cz 308/13, Lex nr 1723739, OSP 2015/1/1, z krytyczną glosą Ł. Zamojskiego, Lex.

opłaty egzekucyjnej należy przy tym rozumieć szeroko, a nie wyłącznie w przedmiocie błędów matematycznych powstałych przy jej wyliczeniu.

5. Drugie stanowisko

Przeciwnego zdania był Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 października 2005 r.³⁷, uznając w tezie 3, że: „Sąd w ramach nadzoru z art. 759 § 2 k.p.c. nie może zmienić tej części planu podziału, która uprawomocniła się z powodu jej niezaskarżenia”. Stwierdził, że sąd jest związany zakresem zaskarżenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji i rozpoznając zarzuty do tego planu, nie może go zmienić na niekorzyść skarżącego. Nie może tego uczynić także sąd w ramach nadzoru wykonywanego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c., bowiem określony w tym przepisie nadzór i możliwość wydawania przez sąd komornikowi stosownych zarządzeń, nie dotyczy czynności komornika, które się uprawomocniły. Sąd w ramach nadzoru z art. 759 § 2 k.p.c. nie może zatem zmienić tej części planu podziału, która uprawomocniła się z powodu jej niezaskarżenia.

Zwolennicy tego zapatrywania są zdania, że po pierwsze, ingerencja sądu egzekucyjnego w trybie art. 759 § 2 k.p.c. powinna następować w uzasadnionych przypadkach. W szczególności sąd nie powinien zastępować strony w zaskarżeniu orzeczenia, skoro miała ona wszelkie teoretyczne i praktyczne możliwości zadbania o ochronę własnego interesu, ale z nich nie skorzystała. Nadzór judykacyjny powinien bowiem zmierzać do ochrony interesów wszystkich uczestników postępowania.

³⁷ Wyrok SN z dnia 19 października 2005 r., V CK 642/04, Legalis 97253 z tezą: „Jednoznaczne nałożenie na organ egzekucyjny obowiązku realizacji planu podziału w zakresie, w jakim nie objęto go zarzutami wskazuje, że organ egzekucyjny jest obowiązany badać i oceniać zakres zaskarżenia planu wniesionymi zarzutami. W sytuacji gdy zakres zaskarżenia jest taki, że uwzględnienie zarzutów będzie miało wpływ na określone pozycje planu podziału, w tych pozycjach plan nie może być wykonany, co niekiedy może dotyczyć całego planu, jeżeli uwzględnienie zaskarżonych pozycji może wpłynąć na wszystkie pozycje planu. Gdy powód zaskarżając plan podziału wyraźnie określił, że zaskarża go jedynie w zakresie nieprzyznania poza główną kwotą także kwoty uiszczanej zaliczki na koszty egzekucji, to nie może być wątpliwości, że powód nie objął zarzutami przyznanej mu w planie podziału kwoty głównej, jak również, że zakres zaskarżenia nie miał wpływu na pozostałe, niezaskarżone pozycje planu”.

Przykładowo, jeśli komornik, ustalając w postanowieniu koszty postępowania egzekucyjnego, doliczył nieprawidłowo podatek od towarów i usług do opłaty stosunkowej, to niezasadna byłaby ingerencja sądu w postanowienie komornika o kosztach postępowania na podstawie art. 759 § 2 k.p.c., skoro żadna ze stron go nie zaskarżyła, wskutek czego stało się ono prawomocne. Taka ingerencja sądu miałaby ponadto naruszać jedną z fundamentalnych zasad postępowania cywilnego, w tym postępowania egzekucyjnego, a mianowicie zasadę dyspozycyjności, wobec której przepis art. 759 § 2 k.p.c. ma charakter wyjątku, zaś wyjątków nie należy rozszerzać. Przejawia się ona w możliwości rozporządzania przez uprawnionego żądaniem ochrony prawnej. Skoro uprawniony z własnej decyzji nie skorzysta z przysługującego mu środka zaskarżenia (np. ze skargi na czynności komornika, zarzutów do planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji), to powinien liczyć się z negatywnymi konsekwencjami procesowymi. Ewentualna szkoda poniesiona przez dłużnika czy wierzyciela nie narusza interesu publicznego. Jeżeli z niezgodnego z prawem działania lub zaniechania komornika wynikła szkoda, to poszkodowany może dochodzić jej naprawienia na podstawie art. 36 ustawy o komornikach sądowych (poprzednio na podstawie art. 23 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji). Nie ma zatem potrzeby wprowadzania do obrotu prawnego rozstrzygnięć sądowych, które z tego punktu widzenia są zbędne i nie wywołują żadnych skutków materialnoprawnych. Na podstawie orzeczenia sądu zmieniającego czy uchylającego czynność komornika nie można doprowadzić do zwrotu nienależnie pobranych kosztów, np. doliczonego podatku VAT. Jedynym rozwiązaniem jest wytoczenie powództwa odszkodowawczego. Ingerencja w prawomocne postanowienie komornika o kosztach egzekucyjnych, i to po jego wykonaniu, która odbywa się w trybie art. 759 § 2 k.p.c., prowadziła do naruszenia pewności obrotu prawnego, co jest wartością samą w sobie.

Zdaniem E. Wengereka³⁸ nadzór sądu nad komornikiem nie może naruszać tych czynności komornika, które się uprawomocniły. W żadnym wypadku sąd w ramach nadzoru nie może korzystać z uprawnień przewidzianych w art. 759 § 2 k.p.c. po uprawomocnieniu się przybicia w egzekucji z ruchomości, planu podziału, itd.

Z. Świeboda³⁹ stanął na stanowisku, że jeżeli uchybienia dotyczą określonych czynności – których ze względu na upływ terminu nie można już było zaskarżyć za pomocą skargi na czynność komornika, a sprawa egzekucyjna nie została jeszcze zakończona – to nie ma przeszkód do zastosowania art. 759 § 2 k.p.c. Natomiast przepis ten nie może znaleźć zastosowania w sytuacji, w której z prawomocną czynnością komornika wiąże się powstanie skutków materialnoprawnych. Jako argument autor podał, że niemożność uchylecia postanowień mających skutek materialnoprawny wynika z potrzeby przyspieszenia egzekucji i uczynienia jej bardziej efektywną. Sąd nie może uchylać postanowień komornika, których skutek prawny następuje po prawomocności. Jeżeli są to postanowienia kończące postępowanie, to za niemożnością ich uchylecia przemawia przede wszystkim fakt, że sąd jest uprawniony do uchylecia spostrzeżonych uchybień tylko w toku egzekucji.

F. Zedler⁴⁰ stwierdził, że nie można uchylać postanowień komornika po ich uprawomocnieniu. Dotyczyć to będzie np. postanowień o ukaraniu grzywną (art. 762 k.p.c.) czy o kosztach (art. 779 k.p.c.). Nie można też uchylać czynności kończącej egzekucję po jej uprawomocnieniu (np. zwrotu wniosku, umorzenia postępowania egzekucyjnego), albowiem art. 759 § 2 k.p.c. upoważnia do dokonania tego w toku egzekucji, a nie po jej zakończeniu. Autor ten dodał, że nadzór sądowy w trybie art. 759 § 2 k.p.c. nie jest możliwy w odniesieniu do prawomocnych postanowień komornika o odmowie wszczęcia egzekucji oraz umarzających postępowanie egzekucyjne. Nie można bowiem sprawować tego nadzoru poza

³⁸ E. Wengerek, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 99.

³⁹ Z. Świeboda, *Czynności...*, *op. cit.*, s. 31.

⁴⁰ F. Zedler, *Rozpoznanie...*, *op. cit.*, s. 25.

ramami czasowymi postępowania egzekucyjnego. Natomiast w okresie poprzedzającym uprawomocnienie się takich postanowień nie ma przeszkód do ich uchylenia przez sąd w ramach nadzoru sprawowanego przez sąd z urzędu⁴¹. Także w postanowieniu Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 7 października 2009 r.⁴² przyjęto, że: „Wydanie przez sąd zarządzeń w trybie art. 759 § 2 k.p.c. nie jest dopuszczalne po prawomocnym zakończeniu postępowania egzekucyjnego”.

G. Julke⁴³ jest zdania, że w drodze nadzoru sprawowanego w trybie art. 759 § 2 k.p.c. podejmowane powinny być tylko takie działania, które mają na celu zapewnienie należytego wykonania egzekucji lub polegające na usunięciu spostrzeżonych uchybień. Autor ten nie zgadza się z twierdzeniem, że przyjęcie niedopuszczalności wzruszania prawomocnych orzeczeń spowodowałoby, iż przepis art. 759 § 2 k.p.c. byłby przepisem martwym, ponieważ z reguły sąd podejmuje wiadomość o czynności komornika po upływie siedmiodniowego terminu do wniesienia skargi na czynność komornika. Niemożność wzruszenia prawomocnego orzeczenia nie oznacza niemożności podejmowania działań nadzorczych. Działania takie nie mogą jednak polegać na mechanicznym uchylaniu czynności. Sprawując nadzór judykacyjny, sąd winien kierować się potrzebą zapewnienia należytego wykonania egzekucji, a nie unicestwiania skutków wywołanych czynnościami komornika.

W ocenie M. Rzewuskiego⁴⁴ art. 759 k.p.c. posługuje się pojęciem czynności egzekucyjnych, których zakres – w świetle rozróżnienia określonych „czynność egzekucyjna” oraz „czynność komornika” – nie obejmuje prawomocnego postanowienia komornika dotyczącego wysokości opłaty egzekucyjnej. Zakres ingerencji sądu w postępowanie prowadzone przez komornika, wbrew twierdzeniom Sądu Najwyższego, zależy też

⁴¹ F. Zedler, *Nadzór...*, *op. cit.*, s. 992 i n.

⁴² Postanowienie SO w Białymstoku z dnia 7 października 2009 r., II Cz 762/09. Tekst postanowienia pochodzi ze strony internetowej Sądu Okręgowego w Białymstoku: <http://bialystok.so.gov.pl/orzecznictwo.html>.

⁴³ G. Julke, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 105 i n.

⁴⁴ M. Rzewuski, *Glosa...*, *op. cit.*, s. 346–347.

od tego, czy czynność dokonana przez funkcjonariusza jest prawomocna. Granicę do zastosowania nadzoru judykacyjnego wyznacza każdorazowo prawomocność postanowienia komornika. Taki wniosek wynika też ewidentnie z zestawienia przepisów art. 13 § 2 k.p.c. z art. 366 k.p.c. Poza tym nie można pomijać dyspozycji art. 23 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, w myśl której komornik ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu powierzonych mu czynności. Zatem w sytuacji wadliwego wyliczenia przez funkcjonariusza publicznego wysokości opłaty egzekucyjnej i następnie ściągnięcia tej kwoty od zobowiązanego, w pełni zasadne będzie wytoczenie przez dłużnika osobnego powództwa odszkodowawczego z tego tytułu. Obowiązkiem komornika przy wykonywaniu czynności urzędowych jest bowiem stosowanie obowiązujących przepisów prawa, w tym również dotyczących poprawnego wyliczenia opłaty. Jedynym podmiotem, który mógłby odczuć dolegliwość z powodu zawyżenia przez komornika opłaty egzekucyjnej, byłaby strona postępowania egzekucyjnego. W celu ochrony swojego interesu powinna ona złożyć prawem przewidziany środek za skarżenia. Nie można bowiem, jak trafnie zauważa K. Korzan⁴⁵, deprecjonować znaczenia skargi na czynność komornika z art. 767 k.p.c. jako podstawowego i zarazem uniwersalnego sposobu korygowania uchybień powstałych w toku postępowania egzekucyjnego. Autor ten jako argument przeciwko dopuszczalności zmiany przez sąd prawomocnego postanowienia komornika, wadliwie ustalającego wysokość opłaty egzekucyjnej, podał treść art. 23 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, zgodnie z którym komornik ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu powierzonych mu czynności. W takim wypadku dłużnik ma możliwość wytoczenia przeciwko komornikowi powództwa odszkodowawczego z tego tytułu.

⁴⁵ K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986, s. 177.

A. Marciniak⁴⁶ stoi na stanowisku, że w ramach art. 759 § 2 k.p.c. sąd nie może uchylać lub zmieniać postanowień komornika po ich uprawnoczeniu się. Nie dotyczy to postanowień komornika niekończących postępowania egzekucyjnego, które mogą być uchylane i zmieniane wskutek zmiany okoliczności sprawy albo wydania ich na podstawie aktu normatywnego uznanego przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją RP, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą (art. 359 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). W tym kontekście – zdaniem A. Marciniaka – należy oceniać trafność uchwały Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 16/07. Autor ten zwrócił również uwagę na to, iż czynności komornika, w stosunku do których nie upłynął termin do wniesienia skargi przewidzianej w art. 767 k.p.c., mogą być uchylane lub zmieniane przez sąd z urzędu w trybie nadzoru sprawowanego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. Natomiast co do możliwości uchylania lub zmiany czynności komornika po upływie terminu do wniesienia skargi na czynności komornika można mieć poważne zastrzeżenia. Z przepisu art. 767 k.p.c. wynika dopuszczalność zaskarżenia każdej czynności komornika oraz jej zaniechania. Przepis ten daje wyraz zasadzie, że kontrola sądu nad czynnościami komornika sprawowana jest przede wszystkim w ramach rozpoznawania skargi na czynności komornika. Przepis art. 759 § 2 k.p.c. w zakresie tej kontroli ma charakter wyjątkowy. Stanowisko dopuszczające szeroki zakres nadzoru sądu nad czynnościami komornika w trybie tego przepisu w znacznym stopniu niweczyłoby skargę na czynności komornika. Inicjowanie czynności nadzorczych sądu w trybie art. 759 § 2 k.p.c. jest znacznie łatwiejsze pod względem formalnym i finansowym. W ocenie A. Marciniaka należy mieć przy tym na uwadze obowiązującą w postępowaniu egzekucyjnym zasadę dyspozycyjności. Dopuszczalność szerokiego zakresu nadzoru sądu w trybie art. 759 § 2 k.p.c. niewątpliwie godzi w tę zasadę⁴⁷.

⁴⁶ A. Marciniak, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 99.

⁴⁷ A. Marciniak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 759, nb 12. Zob. także A. Marciniak, *Nadzór...*, *op. cit.*, s. 18.

Zatem – jak wynika z powyższego – nie tylko przed wejściem w życie art. 767³ k.p.c. w literaturze dominowało zapatrywanie, że prawomocne postanowienia komornika nie podlegają wzruszeniu w trybie art. 759 § 2 k.p.c.⁴⁸

Zdaniem autora niniejszego artykułu należy podzielić pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale w sprawie III CZP 16/07 i zaakceptowany przez P. Grzegorzczaka oraz H. Pietrzkowskiego. Przemawiają za nim argumenty podniesione w tym judykacie, jak też wywiedzione przez wymienionych autorów. Wprawdzie omawiana uchwała dotyczy jedynie postanowienia komornika o ustaleniu wysokości kosztów postępowania egzekucyjnego, ale dyskutowaną tu kwestię należy widzieć w szerszym spektrum i odnosić także do innych prawomocnych postanowień komornika, podlegających zaskarżeniu skargą na czynności komornika bądź innym środkiem zaskarżenia. Oczywiście dotyczy to orzeczeń wydanych w trakcie postępowania egzekucyjnego. Kiedy postępowanie egzekucyjne jest prawomocnie umorzone bądź zakończone, dezaktualizuje się nadzór sądu z art. 759 § 2 k.p.c.

Podstawową funkcją nadzoru judykacyjnego, sprawowanego przez sąd z urzędu, jest zapewnienie legalizmu w działaniach komornika, który jako funkcjonariusz publiczny jest uprawniony do stosowania przewidzianych w ustawie środków przymusu w celu zapewnienia wykonania orzeczeń sądowych. Należy pamiętać o tym, że Skarb Państwa ponosi solidarną z komornikiem odpowiedzialność odszkodowawczą za szkodę wyrządzoną bezprawnym wykonywaniem egzekucji przez komornika (art. 36 ust. 2 ustawy o komornikach sądowych, a poprzednio art. 23 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji). Z tego m.in. powodu regulacja zawarta w art. 759 § 2 k.p.c. pozwala na ograniczenie tej odpowiedzialności. Tenże legalizm ma pierwszeństwo przed dyspozytywnością stron i zasadą *vigilantibus iura scripta sunt*. Istnieje on obok systemu

⁴⁸ Zob. ponadto F. Zedler, *Nadzór...*, *op. cit.*, s. 994 i n.; Z. Świeboda, *Czynności...*, *op. cit.*, s. 33–34; T. Dutka, *Nadzór judykacyjny a nadzór sądowy nad czynnościami komornika* [w:] *Studia z procesu cywilnego*, pod red. K. Korzana, Katowice 1986, s. 121; S. Dalka, J. Świeczkowski, *O prewencyjnym nadzorze judykacyjnym sądu nad komornikiem*, PPE 2004, nr 3–4, s. 7.

środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym, stanowiąc swoisty wentyl bezpieczeństwa.

Ponadto przepis art. 366 k.p.c. odnosi się do postanowień sądu, a nie komornika sądowego. Prawomocne postanowienie komornika nie korzysta ze wszystkich atrybutów prawomocności, jakie zostały przyznane orzeczeniom sądu. Nie należy zapominać, że z mocy art. 13 § 2 k.p.c. przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w niniejszym Kodeksie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Takim właśnie przepisem względem art. 366 k.p.c. jest art. 759 § 2 k.p.c. Dlatego też, co jeszcze raz warto podkreślić, należy dać prymat zasadzie legalności działań komornika. To z kolei przemawia za możliwością ingerencji w prawomocne postanowienie komornika, w tym także o kosztach postępowania egzekucyjnego.

Gdyby ustawodawca chciał wyłączyć spoza zakresu nadzoru sądu, o czym mowa w art. 759 § 2 k.p.c., te czynności komornika, które przybierają postać orzeczenia (postanowienia), jeśli nie zostało one zaskarżone przez strony, to z pewnością dałby temu wyraz w przepisie art. 759 § 2 k.p.c., a tego nie uczynił. Nie powinno się nad tym przechodzić do porządku dziennego w procesie wykładni przepisu art. 759 § 2 k.p.c., dlatego należy się opowiedzieć za szerokim zakresem nadzoru sądu w tym trybie.

Argumentem na rzecz tego stanowiska jest także brzmienie art. 767³ k.p.c. Zgodnie z nim „sąd odrzuca skargę wniesioną po upływie przepisane terminu, nieopłaconą lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jak również skargę, której braków nie uzupełniono w terminie. Na postanowienie sądu o odrzuceniu skargi służy zażalenie (§ 1). Przepis art. 759 § 2 stosuje się (§ 2)”. Dlatego jeżeli skarga na czynności komornika podlega odrzuceniu z przyczyn tutaj wymienionych, a orzeczenie nią zaskarżone jest wadliwe, to zgodnie z art. 767³ k.p.c. w zw. z art. 759 § 2 k.p.c. sąd ma obowiązek je skorygować. Tak samo należy potraktować sytuację, kiedy nie upłynął jeszcze termin do złożenia skargi na czynność komornika, jak też przypadek, gdy skargi na czynność komornika w ogóle nie złożono, ale sąd powziął informację, np. od prezesa

sądu sprawującego nadzór administracyjny nad komornikiem (do którego wpłynęło pismo od strony), o potrzebie usunięcia uchybień w działaniach komornika.

Autor niniejszego artykułu nie uważa też, że stanowisko dopuszczające szeroki zakres nadzoru sądu nad czynnościami komornika w trybie omawianego przepisu w znacznym stopniu niweczyłoby skargę na czynność komornika. To strony postępowania egzekucyjnego są władne złożyć ten środek zaskarżenia. Możliwość zaskarżenia czynności komornika w drodze skargi nie uchyla jednak obowiązku sprawowania przez sąd z urzędu nadzoru nad czynnościami komornika. Stanowisko to jest natomiast pewnym panaceum na przypadki, kiedy nie doszło do zaskarżenia czynności komornika bądź okazało się ono nieskuteczne (skargę na czynność komornika odrzucono), a dostrzegalne są dla sądu ewidentne nieprawidłowości w czynnościach komornika.

Autor niniejszego artykułu nie kwestionuje tego, że jedną z fundamentalnych zasad postępowania cywilnego, w tym postępowania egzekucyjnego, jest zasada dyspozycyjności. Nie ma ona jednak charakteru bezwzględnego. Od zasady tej, zarówno w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym, jak i w postępowaniu egzekucyjnym, mogą być – zresztą z woli samego ustawodawcy – wyjątki. Jednym z nich jest właśnie przepis art. 759 § 2 k.p.c. Autor artykułu zauważa jednak, iż przyjęcie zapatrywania, za którym się opowiada, nie jest wyrazem rozszerzającej wykładni omawianego przepisu, inaczej bowiem kłóciłoby się to z zasadą wykładni przepisów prawnych wyrażonych łacińską paremią *exceptiones non sunt extendendae*.

Wbrew prezentowanemu w piśmiennictwie odmiennemu zapatrywaniu należy przyjąć, że art. 759 § 2 k.p.c., posługując się pojęciem czynności egzekucyjnych, swoim zakresem obejmuje także prawomocne postanowienie komornika, np. dotyczące opłaty egzekucyjnej. Przez czynność egzekucyjną należy bowiem rozumieć każdą formalną czynność organu egzekucyjnego, określoną co do formy, miejsca i czasu jej dokonania, jeśli zmierza ona do wywołania skutku prawnego w postępowaniu egzekucyjnym. Zasadą jest przy tym, że czynności egzekucyjnych

dokonuje komornik. Do czynności podejmowanych w postępowaniu egzekucyjnym mają odpowiednie zastosowanie przepisy ogólne o czynnościach procesowych (art. 125–183 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)⁴⁹.

W piśmiennictwie O. Marcewicz zauważa, że przepisy prawa posługują się pojęciem czynności egzekucyjnej, lecz go nie definiują. Z tego powodu termin ten jest przyczyną rozbieżności poglądów w piśmiennictwie. Dodatkowo wątpliwości interpretacyjne pogłębia okoliczność, że przepisy normujące postępowanie egzekucyjne posługują się zarówno określeniem „czynność”, jak i „czynność egzekucyjna” oraz „czynność komornika”, bez ich wyjaśnienia i raczej niekonsekwentnie. Autorka zwraca uwagę na to, że w literaturze wskazuje się na pewne cechy kwalifikujące daną czynność jako egzekucyjną i odróżniające ją od czynności procesowych. Mianowicie, każda czynność egzekucyjna powinna być dokonana przez organy egzekucyjne do tego powołane i w stosunku do osób podlegających egzekucji sądowej oraz wywoływać skutki dla egzekucji. Nacisk kładzie się zatem przede wszystkim na kryterium podmiotowe: czynności egzekucyjne to wyłącznie czynności organów egzekucyjnych, czynności uczestników postępowania egzekucyjnego (np. wierzyciela egzekwującego czy dłużnika egzekwowanego) uznaje się zaś za czynności procesowe. Autorzy opowiadający się za potrzebą odróżnienia postępowania egzekucyjnego od samej egzekucji dodają jeszcze, że nie wszystkie czynności organów egzekucyjnych są czynnościami egzekucyjnymi – są nimi tylko te, których dokonuje się w ramach tzw. właściwego postępowania egzekucyjnego, inicjowanego zgłoszeniem wniosku (żądania) o wszczęcie egzekucji i zmierzającego bezpośrednio do przeprowadzenia egzekucji. Taki pogląd potwierdza – zdaniem O. Marcewicz – treść art. 2 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji. Według tej autorki, od czynności egzekucyjnych należy również odróżniać inne czynności postępowania egzekucyjnego (czynności procesowe) dokonywane przez organy tego postępowania, niebędące

⁴⁹ Por. np. H. Pietrkowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 23.

czynnościami egzekucyjnymi, np. rozstrzyganie w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego⁵⁰. Autor niniejszego artykułu uważa, że stanowisko to jest wewnętrznie sprzeczne i niespójne. Jeśli czynności egzekucyjne to wyłącznie czynności organów egzekucyjnych, to jedną z nich jest także rozstrzygnięcie komornika w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego. Dokonuje się ono we właściwym postępowaniu egzekucyjnym i wywołuje w nim określone skutki. Skoro zaś czynności uczestników postępowania egzekucyjnego uznaje się za czynności procesowe, to trudno do tej kategorii zaliczyć postanowienie komornika jako organu postępowania egzekucyjnego, także to ustalające wysokość kosztów postępowania egzekucyjnego. Autor niniejszego artykułu nie znajduje także uzasadnienia dla przyjęcia, że rozstrzyganie w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego jest inną czynnością postępowania egzekucyjnego (czynnością procesową) dokonywaną przez organ tego postępowania, niebędącą czynnością egzekucyjną. Co do zasady, czynności procesowe nie są dokonywane przez komornika jako organ postępowania egzekucyjnego (inaczej będzie, gdy złoży on zażalenie na postanowienie sądu w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego wydane w wyniku rozpoznania skargi na czynność komornika). Autor artykułu w pełni podziela stanowisko H. Pietrzkowskiego, iż pogląd zawężający pojęcie „czynność egzekucyjna” tylko do takiej czynności, która zmierza bezpośrednio do przymusowego zaspokojenia wierzyciela, prowadzi do bezzasadnego wniosku, że wszelkie postanowienia komornika, mimo że są wydawane w toku właściwego postępowania egzekucyjnego, ale jako że nie zmierzają do tego celu, nie są czynnościami egzekucyjnymi, *ergo* – nie podlegają nadzorowi w trybie art. 759 § 2 k.p.c. Tymczasem przeciwko temu zapatrywaniu przemawia chociażby przyjmowany powszechnie podział czynności egzekucyjnych komornika na czynności ściśle wykonawcze oraz czynności orzekania. Tych ostatnich komornik dokonuje właśnie w formie postanowienia w toku właściwego postępowania egzekucyjnego⁵¹.

⁵⁰ O. Marcewicz, *Komentarz...*, *op. cit.*

⁵¹ Zob. H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 28

Argumentem przeciwko dopuszczalności zmiany przez sąd prawomocnego postanowienia komornika wadliwie ustalającego wysokość opłaty egzekucyjnej nie jest też brzmienie art. 36 ustawy o komornikach sądowych (poprzednio art. 23 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji), zgodnie z którym komornik jest obowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu czynności. Chodzi tutaj bowiem o to, by poprzez czynności podjęte przez sąd w ramach nadzoru, zdezaktualizować, czy też w znacznym stopniu ograniczyć potrzebę występowania przez dłużnika przeciwko komornikowi i Skarbowi Państwa z powództwem odszkodowawczym z tego tytułu.

Ma rację P. Grzegorzcyk, stwierdzając, iż np. tolerowanie zawyżania kosztów postępowania egzekucyjnego nie może być usprawiedliwiane argumentem, że korygowanie prawomocnych formalnie rozstrzygnięć narusza porządek prawny, ani też tłumaczone zasadą dyspozycyjności w postępowaniu egzekucyjnym. Pogląd tego autora jest tym bardziej usprawiedliwiony, zważając na fakt, że dłużnicy (czy też inne strony postępowania egzekucyjnego) niejednokrotnie nie są reprezentowani przez kwalifikowanego pełnomocnika w postępowaniu egzekucyjnym i rzadko w praktyce składają środki zaskarżenia na czynności sądu. Co więcej, liczba wnoszonych środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym jest wciąż niewielka w porównaniu z liczbą czynności komorniczych, które podlegają zaskarżeniu skargą.

Ponadto spora liczba prawomocnych postanowień komornika nie wywołuje też skutków materialnoprawnych, wyrażających się np. w nabyciu praw przez osoby trzecie. Nie można też przyjmować, że byłaby ona w rzeczywistości iluzoryczna, skoro na tej drodze nie można by już odwrócić skutków wywołanych realizacją postanowienia komornika.

Z tego względu należy pozytywnie odnieść się do możliwości zmiany przez sąd prawomocnego postanowienia komornika sądowego, w tym także tego w przedmiocie orzeczenia o kosztach postępowania egzekucyjnego, w celu usunięcia spostrzeżonych uchybień polegających na

doliczeniu przez komornika do opłaty egzekucyjnej stawki podatku od towarów i usług. Takiej ingerencji nie wyklucza sama prawomocność postanowienia komornika.

5. Podsumowanie

Zarówno za poglądem opowiadającym się za dopuszczalnością zmiany prawomocnego postanowienia komornika w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego w trybie art. 759 § 2 k.p.c., jak i za poglądem przeciwnym przemawiają istotne argumenty prawne. Niejako nie dziwi od lat występujący zarówno w piśmiennictwie, jak i w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych spór co do zakresu nadzoru sądu sprawowanego w trybie art. 759 § 2 k.p.c.

Autor niniejszego artykułu za mniej ważne uznaje argumenty zwolenników zapatrywania, że w trybie art. 759 § 2 k.p.c. nie jest dopuszczalna zmiana bądź uchylenie przez sąd prawomocnego postanowienia komornika sądowego, np. w przedmiocie orzeczenia o kosztach postępowania egzekucyjnego. Uważa dlatego, że na pytanie o to, czy w trybie art. 759 § 2 k.p.c. dopuszczalna jest zmiana przez sąd prawomocnego i wykonanego już postanowienia komornika sądowego w przedmiocie orzeczenia o kosztach postępowania egzekucyjnego w celu usunięcia spostrzeżonych uchybień polegających na doliczeniu przez komornika do opłaty egzekucyjnej stawki podatku od towarów i usług, należy udzielić odpowiedzi pozytywnej.

STRESZCZENIE **Przesłanki odmowy wykonywania orzeczeń i ugód arbitrażowych na tle projektu konwencji o międzynarodowym wykonywaniu umów i wyroków arbitrażowych (Projekt z Miami) – część I**

Skuteczne wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych jest najważniejszym postulatem środowiska arbitrażu. Uczestnicy obrotu nie korzystiliby z arbitrażu jako formy rozstrzygania sporów, gdyby nie mieli pewności, iż uzyskane w tym trybie rozstrzygnięcie zostanie skutecznie wyegzekwowane. Przepisy o charakterze międzynarodowym, dotyczące tego zagadnienia, zawarte są w różnych konwencjach międzynarodowych. Najważniejszą wśród tych konwencji jest jednak konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, uchwalona w Nowym Jorku 10 czerwca 1958 roku. Konwencja ta obowiązuje już od blisko 60 lat, jej stronami jest ok. 159 państw, a wśród nich wszystkie najważniejsze państwa, liczące się w handlu międzynarodowym. Konwencja nowojorska stanowi silny fundament całego systemu arbitrażu międzynarodowego. Polskie przepisy ustawowe dotyczące wykonywania orzeczeń arbitrażowych są mocno zakorzenione w aksjologii konwencyjnej. Polska jest również stroną tej konwencji.

Obserwowany ostatnio wzrost liczby orzeczeń sądów w państwach sygnatariuszach konwencji nowojorskiej, odmańwiających wykonywania orzeczeń arbitrażowych, skłania jednak do ponownej, systemowej refleksji. W 2008 r. przy okazji 50. jubileuszu uchwalenia konwencji nowojorskiej, profesor Jan van den Berg zaprezentował projekt nowej konwencji dotyczącej wykonywania międzynarodowych umów i wyroków arbitrażowych („Projekt z Miami”). Projekt ten, oprócz nowych rozwiązań o charakterze ogólnym, zawiera zmieniony katalog przesłanek odmowy stwierdzenia wykonalności zagranicznych wyroków arbitrażowych i, w kontekście przepisów polskich, jest objęty zakresem analizy zawartej w niniejszym opracowaniu.

W części I artykułu zostaną omówione następujące przesłanki odmowy stwierdzenia wykonalności zaproponowane w Projekcie: nieważności umowy arbitrażowej (art. 5(3)(a) Projektu), obrazy przepisów postępowania w zakresie prawa do obrony (art. 5(3)(b) Projektu), rozstrzygnięcia przekraczającego bądź pozostającego poza zakresem żądania powództwa (art. 5(3)(c) Projektu).

Słowa kluczowe: Projekt z Miami, Konwencja nowojorska, przesłanki odmowy wykonalności, wiążący charakter orzeczeń arbitrażowych, postępowanie delibacyjne

SUMMARY Grounds for the Refusal to Enforce the Arbitral Awards and Settlements in Light of the Draft Convention on the International Enforcement of Arbitration Agreements and Awards (Miami Draft) – Part I

Efficient enforcement of the foreign arbitral awards constitutes by far the most important postulate presented within international arbitral community. The participants of commerce would not avail themselves of the arbitral remedy if they were not sure that the arbitral award could be efficiently enforced. The international regulations regarding the enforcement of the arbitral awards are set out in multiple international conventions. Amongst these conventions the New York Convention on the Recognition and Enforcement of foreign Arbitral Awards enacted in June 1958 stands out as the most important legal act. The Convention is in place for 60 years and it was accessed by 159 countries, amongst which are the countries playing the most important role in the international trade. The New York Convention remains to be a solid foundation of the arbitration disputes resolution system. Polish laws on arbitration are very deeply entrenched in the Convention's axiology. Poland is a signatory of the Convention itself.

However, the increased number of the courts' decisions, in the countries signatories of the NY Convention, denying the enforcement of the arbitral awards instigates the revision of some of the Convention's systemic assumptions. In year 2008, on occasion of the 50th anniversary of the Convention, Jan van den Berg presented a draft of a new convention on the International Enforcement of the Arbitration Agreements and Awards ("Miami Draft"). The aforementioned draft not only includes new proposals in relation to the basic enforcement mechanisms but also suggests the new catalogue of the revised grounds for refusal of the enforcement of the international arbitral awards. In the context of the Polish statutory provisions, the new draft has been analysed in the article below.

In Part I of the article the following grounds as proposed in the Miami Draft have been presented: (1) no valid arbitration agreement (Art. 5(3)(a) of the Project), (2) no equality of the parties or opportunity of presenting their case (Art. 5(3)(b) of the Project), (3) the relief granted is more than relief sought (Art. 5(3)(c) of the Project).

Keywords: *Miami Draft, New York Convention, grounds for refusal to enforce, binding character of the arbitral awards, enforcement proceedings*

Przesłanki odmowy wykonywania orzeczeń i ugód arbitrażowych na tle projektu konwencji o międzynarodowym wykonywaniu umów i wyroków arbitrażowych (Projekt z Miami) – część I

I. Cel opracowania

W 2008 roku, przy okazji 50. jubileuszu uchwalenia konwencji nowojorskiej, profesor Jan van den Berg zaprezentował projekt nowej konwencji dotyczącej wykonywania międzynarodowych umów arbitrażowych i wyroków arbitrażowych (Projekt z Miami)¹. W kontekście proponowanych

¹ Pomimo iż projekt został po raz pierwszy zaprezentowany w Dublinie na zjeździe ICCA, aktualnie w doktrynie używana jest nazwa *Miami Draft Convention*. Projekt konwencji wraz z notą objaśniającą publikowane są na stronach internetowych: www.newyorkconvention.org. Patrz także J. Van den Berg (red.), *Hypothetical Draft Convention on the International Enforcement of Arbitration Agreements and Awards: Explanatory Note*,

w Projekcie z Miami zmian legislacyjnych, celem niniejszego opracowania jest wskazanie optymalnych uregulowań prawnych związanych z zakresem podstaw odmowy stwierdzenia wykonalności orzeczeń i ugód zawartych przed sądem arbitrażowym. Wskazanie uregulowań optymalnych oznacza takie, które w sposób najkorzystniejszy dla stron regulują wykonanie rozstrzygnięcia sporu zaistniałego między nimi – w tym wypadku rozstrzygnięcia sądu arbitrażowego². W tym miejscu należy podkreślić, iż u podstaw tworzenia stosownego prawa – zarówno o charakterze międzynarodowym, jak i lokalnym – leżała konieczność ustalenia równowagi praw i obowiązków wierzyciela i dłużnika w fazie wykonywania orzeczeń arbitrażowych. Nie chodzi więc tylko o skuteczność realizacji roszczeń, ale także o zachowanie zasady sprawiedliwego procesu również w fazie postępowania delibacyjnego.

Niniejsze opracowanie dotyczy postępowania o stwierdzenie wykonalności orzeczeń arbitrażowych i ugód zawartych przed sądem arbitrażowym w zakresie wybranych elementów tego postępowania zarówno w ujęciu statycznym, jak i dynamicznym, tzn. w zakresie przedmiotu i podmiotów postępowania, a także jego rozpoczęcia i przebiegu³.

Przedmiotem niniejszego opracowania nie są ugody zawarte poza postępowaniem arbitrażowym, w szczególności ugody zawarte w trakcie postępowania koncyliacyjnego i mediacyjnego⁴. Ugody zawarte w toku koncyliacji, odmiennie niż ugody zawarte przed sądem polubownym, nie stanowią,

50 years of the New York Convention, ICCA International Arbitration Conference, Dublin 2008.

² Porównaj D. De Meulemeester, *The quest for the most favourable arbitration law* [w:] *The Challenges and the Future of Commercial and Investment Arbitration, Liber Amicorum Professor Jerzy Rajski*, pod red. B. Gessel-Kalinowskiej, Lewiatan Court of Arbitration, Warszawa 2015, s. 606 i n. Autor przeprowadza szczegółową analizę istnienia jednej grupy uregulowań, które są uniwersalnie korzystniejsze od pozostałych, wskazując, iż decydujące znaczenie przy ocenie różnych rozwiązań legislacyjnych ma sposób uregulowania postępowania post-arbitrażowych.

³ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsistemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 15.

⁴ Na temat ugód zawieranych w toku koncyliacji patrz S. Pieckowski, *Prace UNCITRAL nad projektem regulacji w sprawie uznawania i wykonywania międzynarodowych ugód handlowych będących rezultatem koncyliacji* [w:] *Arbitraż i Mediacja – Perspektywy Prywatnoprawna i Publicznoprawna*, pod. red. J. Olszewskiego, Ł. Błaszczaka, R. Morek, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018, s. 408 i n.

według obowiązującego prawa, tytułu egzekucyjnego, podlegającego stwierdzeniu wykonalności.

Jak już wspomniano, zagadnienie postępowań post-arbitrażowych, w tym postępowania o stwierdzenie wykonalności orzeczeń i ugód arbitrażowych, a w szczególności zakres tego postępowania, jest w doktrynie przedmiotem stałej analizy i debaty⁵.

W pierwszej części artykułu autor omówi następujące przesłanki odmowy stwierdzenia wykonalności: nieważność umowy arbitrażowej (art. 5(3) (a) Projektu), obraza przepisów postępowania w zakresie prawa do obrony (art. 5(3)(b) Projektu), rozstrzygnięcie przekraczające bądź pozostające poza zakresem żądania powództwa (art. 5(3)(c) Projektu)⁶.

2. Kanwa metodologiczna

Kanwą metodologiczną opracowania stanowi porównanie przepisów polskich wyznaczających zakres przesłanek odmowy wykonania orzeczeń i ugód wydawanych w toku postępowania arbitrażowego z przepisami zawartymi w Projekcie z Miami.

Niezależnie od uwag o charakterze ogólnym, poczynionych w niniejszym opracowaniu, wnioski dotyczą w szczególności:

⁵ Zob. B. Wysocka, *Uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych w Polsce*, Warszawa 1988; T. Ereciński, *Postępowanie o stwierdzenie wykonalności zagranicznego wyroku arbitrażowego (zagadnienia wybrane)*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2009, nr 1(5), s. 65 i n.; Ł. Błaszczak, *Uznawanie i wykonalność zgranicznych orzeczeń arbitrażowych w świetle polskiego kodeksu postępowania cywilnego oraz konwencji nowojorskiej. Problemy sądownictwa alternatywnego w Ukrainie*, Lwów 2008, s. 71 i n.; A. Zielony, *Wprowadzenie wyroku sądu polubownego do krajowego porządku prawnego na przykładzie wybranych obcych systemów prawnych* [w:] *Aurea Praxis Aurea Theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 2, pod red. K. Weitza, J. Gudowskiego, Warszawa 2011, s. 2005 i n.; T. Ereciński, K. Weitz, *Shortening the Course of Post-Arbitration Litigation – Remarks De Lege Ferenda* [w:] *The Challenge and the Future of Commercial and Investments Arbitration* [w:] *Liber Amicorum Profesor Jerzy Rajski. Court of Arbitration Lewiatan*, Warszawa 2015, s. 330 i n.; D. Horodyński, M. Kierska, *Concurrent jurisdiction and its consequences in context of enforcement of interim measures of protection in arbitral proceedings*, ADR Arbitraż i Mediacja 2016, nr 3(35), s. 19 i n.

⁶ Patrz: załącznik nr I.

- zakresu i struktury przesłanek odmowy wykonalności orzeczeń i ugód arbitrażowych;
- ochrony porządku prawnego jako szczególnej przesłanki odmowy wykonalności orzeczeń i ugód arbitrażowych;
- uchylecia wyroku arbitrażowego jako podstawy odmowy wykonalności;
- zrzeczenia się prawa do podważenia wyroku arbitrażowego. (poprzez umowę i w sposób domniemany).

3. Obowiązujące przepisy polskie

Dnia 1 stycznia 2016 r. weszła w życie ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku z popieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów, uchwalona dnia 10 września 2015 r. (Nowelizacja 2015)⁷. Ustawa ta wprowadziła do polskiego Kodeksu postępowania cywilnego nowe przepisy dotyczące postępowania przed sądem polubownym, a w szczególności nowe przepisy dotyczące wykonywania wyroków arbitrażowych, które postulowane były przez polskie środowisko arbitrażu⁸. Uchwalenie Nowelizacji (2015) nastąpiło rok po wprowadzeniu do systemu polskiego nowych przepisów dotyczących uznawania i wykonywania zagranicznych orzeczeń sądów powszechnych. Od dnia 10 stycznia 2015 r. stosuje się na terytorium Polski Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Bruksela I bis)⁹.

System przesłanek odmowy stwierdzenia wykonalności wyroków arbitrażowych zawarty jest we wspomnianej już konwencji nowojorskiej oraz konwencji europejskiej o międzynarodowym arbitrażu handlowym,

⁷ Dz.U. z 2015 r., poz. 1595; dalej: Nowelizacja 2015.

⁸ B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Ł. Błaszczak, R. Sikorski, M. Zachariasiewicz, K. Zawisłak, G. Żmij, *Diagnoza arbitrażu. Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki postulowanych zmian*, Konfederacja Lewiatan, Wrocław 2014.

⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 12 grudnia 2012 r. Nr 1215/2012 opublikowane w Dz.Urz. UE L 351/1/2012; dalej: Bruksela I bis.

sporządzonej w Genewie dnia 21 kwietnia 1961 r. (konwencja europejska)¹⁰. Polska nie jest sygnatariuszem konwencji waszyngtońskiej z dnia 18 maja 1965 r. o rozwiązywaniu sporów dotyczących inwestycji między państwami a osobami o obcej przynależności państwowej i w związku z tym zagadnienia dotyczące wykonywania wyroków arbitrażowych, zapadłych w toku postępowania uregulowanego w tej konwencji, pozostają poza zakresem niniejszego opracowania¹¹. Pierwszeństwo stosowania przepisów konwencyjnych na terytorium Polski wynika z art. 241 w zw. z art. 89 ust. 1 pkt. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹².

Wejście w życie zarówno Nowelizacji (2015), jak i Brukseli I bis ustanowiło w prawie polskim, w zakresie wykonywania orzeczeń sądów powszechnych i sądów polubownych, definitywny rozdział regulacji¹³. Zakończono kolejny etap reformowania polskiego prawa zgodnie ze stale zmieniającą się rzeczywistością w środowisku handlu i obrotu międzynarodowego. Wprowadzenie do Kodeksu postępowania cywilnego nowych przepisów jest

¹⁰ Polska ratyfikowała konwencję europejską dnia 15 września 1964 r. (Dz.U. z 1964 r. Nr 40, poz. 270 – załącznik). Należy również pamiętać o Porozumieniu zawartym w Paryżu dnia 17 grudnia 1962 r., wyłączającym zastosowanie art. IV. 2–7 konwencji odnoszącego się do państw stron tego Porozumienia. Sygnatariuszami Porozumienia były między innymi Włochy, Austria, Niemcy, Francja, Belgia, Luxemburg oraz Mołdawia. „Article 1. In relations between physical or legal persons whose habitual residence or seat is in States Parties to the present Agreement, paragraphs 2 to 7 of Article IV of the European Convention on International Commercial Arbitration, opened for signature at Geneva on 21st April 1961, are replaced by the following provision: «If the arbitral Agreement contains no indication regarding the measures referred to in paragraph 1 of Article IV of the European Convention on International Commercial Arbitration as a whole, or some of these measures, any difficulties arising with regard to the constitution or functioning of the arbitral tribunal shall be submitted to the decision of the competent authority at the request of the party instituting proceedings»”.

¹¹ Konwencja weszła w życie dnia 14 października 1966 r. Treść publikowana jest na stronach internetowych Banku Światowego: www.worldbank.org/icsid (dostęp: 16.02.2019).

¹² B. Kordasiewicz, W. Sadowski, *Postępowanie w sprawach o uznanie i stwierdzenie wykonalności orzeczeń sądów polubownych w Polsce. Uwagi na tle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2007, z. 2, s. 542.

¹³ Sprawa West Tankers przeciwko Allianz SpA budziła wiele kontrowersji dotyczących zastosowania prawa europejskiego do postępowania polubownego. W wyniku debaty toczonej w doktrynie, rozporządzenie nr 1215/2012 zawiera wyraźne wyłączenie postępowania przed sądem polubownym spod działania tego rozporządzenia. Patrz również: J.G. Zadkovich, N. Roberts, *West Tankers 2012: Pro-Arbitration Through Enforcement Of Declaratory Awards*, International Arbitration Law Review 2012, nr 2, s. 51–55.

następstwem dostosowywania polskich uregulowań do standardów prawa międzynarodowego, a także podążania za „duchem” nauki światowej¹⁴.

4. Przesłanki odmowy wykonalności orzeczeń arbitrażowych oraz ugód zawartych przed sądem arbitrażowym

W Polsce, podobnie jak w innych krajach, zarówno w systemie *common law*, jak i prawa stanowionego, obowiązuje zasada, iż zagraniczne orzeczenia sądów arbitrażowych oraz ugody zawarte przed takimi sądami, którym nadano formę wyroku, w zakresie podstaw stwierdzenia ich wykonalności podlegają przepisom konwencyjnym, natomiast orzeczenia i ugody krajowe (w tym ugody zawarte przed zagranicznymi sądami arbitrażowymi, którym nie nadano formy wyroku) krajowym przepisom ustawy.

W obydwu systemach wykonywania orzeczeń i ugód, sądowych i arbitrażowych, wśród przyczyn odmowy wykonywania należy wymienić: 1) różnego rodzaju uchybienia proceduralne; 2) brak powiadomienia strony o wszczęciu samego postępowania; 3) brak jurysdykcji, przy czym często zarzuty dotyczące wad procesu powołania arbitra mogą pokrywać się z zarzutem braku jurysdykcji; 4) brak wzajemności pomiędzy państwami w zakresie wykonywania orzeczeń; 5) bezwzględnie obowiązujące prawo na danym terytorium, którego treści nie da się pogodzić z treścią orzeczenia bądź ugody; oraz 6) naruszenie porządku prawnego. W systemie wykonywania orzeczeń i ugód arbitrażowych wśród przyczyn odmowy znajduje się również 7) brak zdatności arbitrażowej sporu.

Zgodnie z brzmieniem art. 1214 § 2 k.p.c. odmowa wykonania wyroku sądu polubownego krajowego lub ugody przed nim zawartej na-

¹⁴ Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 2015 r. oparta jest w dużej mierze na postanowieniach zawartych w Ustawie Modelowej z 1985 r., znowelizowanej w 2006 r., która stanowi emanację najnowszych trendów legislacyjnych w arbitrażu międzynarodowym. Tekst jednolity publikowany jest na stronie internetowej UNCITRAL: www.uncitral.org (dostęp: 16.02.2019); United Nations Documents A/40/17, annex I, and A/61/17, annex I.

stąpi wówczas, gdy sąd stwierdzi, że: 1) według przepisów ustawy spór nie może być rozstrzygnięty w drodze postępowania przed sądem polubownym¹⁵; 2) uznanie lub wykonanie wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej¹⁶.

Zgodnie natomiast z art. 1215 § 2 k.p.c., niezależnie od przyczyn wymienionych w art. 1214 k.p.c., sąd na wniosek strony odmówi uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą, jeżeli strona wykaze, iż: 1) nie było zapisu na sąd polubowny, zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny albo utracił moc według prawa dla niego właściwego; 2) nie była należycie zawiadomiona o wyznaczeniu arbitra, o postępowaniu arbitrażowym lub w inny sposób była pozbawiona możliwości obrony swoich praw przed sądem polubownym; 3) wyrok sądu polubownego dotyczy sporu nieobjętego zapisem na sąd polubowny lub wykracza poza jego zakres, jeżeli jednak rozstrzygnięcia w sprawach poddanych zapisowi na sąd polubowny daje się oddzielić od rozstrzygnięcia w sprawach niepoddanych rozstrzygnięciu sądu polubownego lub wykraczający poza zakres spraw poddanych rozstrzygnięciu, odmowa uznania lub wykonania nastąpi w zakresie spraw nieobjętych zapisem lub wykraczających poza ten zakres; 4) skład sądu arbitrażowego lub postępowanie przed tym sądem nie były zgodne z umową stron, albo – w braku w tym względzie umowy – nie były zgodne z prawem państwa, w którym przeprowadzono postępowanie przed sądem polubownym; 5) wyrok sądu polubownego nie stał się jeszcze dla stron wiążący lub

¹⁵ Porównaj postanowienie SA w Gdańsku z dnia 29 marca 2010 r., I Acz 277/10. W uzasadnieniu postanowienia Sąd wyraził pogląd, „iż zdatność arbitrażowa sporu zależy od jego zdatności ugodowej zarówno w sprawach o prawa majątkowe, jak i niemajątkowe, co jasno wynika z brzmienia art. 1157 k.p.c.”.

¹⁶ Porównaj wyrok SA w Warszawie z dnia 7 maja 2015 r., I ACa 1557/14, publikowane w Systemie Analiz Orzeczeń, na stronie internetowej www.saos.org.pl/judgments/157757 (dostęp: 06.02.2019). Sąd wyraził pogląd, iż „wyrok arbitrażowy podlega uchyleniu, gdy naruszenie prawa materialnego prowadzi do następstw niedających się pogodzić z podstawowymi zasadami porządku prawnego”. Patrz również wyrok SN z dnia 27 maja 1998 r., I CKN 709/97, publikowany na stronie internetowej <http://arbitraz.laszczuk.pl/orzecznictwo/307> (dostęp: 6.02.2019).

został uchylony albo jego wykonanie zostało wstrzymane przez sąd państwa, w którym lub według prawa którego, wyrok ten został wydany.

System przesłanek określony w art. 1214 i 1215 k.p.c. jest prawie identyczny jak ten zawarty w art. V konwencji nowojorskiej z uwzględnieniem modyfikacji wynikającej z art. IX konwencji europejskiej, który ogranicza zakres przesłanki uchylenia wyroku w państwie pochodzenia. Na podstawie art. IX.2 konwencji europejskiej, sąd w państwie sygnatariusza tejże konwencji, na terytorium którego żąda się wykonania orzeczenia, weźmie pod uwagę uchylenie wyroku tylko wówczas, jeżeli uchylenie orzeczenia nastąpiło z przyczyn określonych w art. IX.1. konwencji europejskiej¹⁷.

5. Postępowanie delibacyjne dla orzeczeń i ugód arbitrażowych w ujęciu statycznym. Przedmiot oraz podmioty postępowania

Przedmiotem postępowania delibacyjnego jest stwierdzenie wykonalności wyroku arbitrażowego lub ugody zawartej przed sądem arbitrażowym. Zgodnie z brzmieniem art. 1212 § 1 w zw. z art. 1214 § 2 k.p.c., jeżeli sąd stwierdzi wykonalność takich wyroków lub ugód, nadając im klauzulę wykonalności, to takie wyroki i ugody stają się tytułami wykonawczymi, które mogą stanowić podstawę egzekucji¹⁸. Według literalnego brzmienia

¹⁷ Jak już wspomniano, Polska jest zarówno stroną konwencji nowojorskiej, jak i europejskiej. Art. IX.2 konwencji europejskiej ustanawia zasadę, iż „W stosunku między państwami-stronami konwencji, które są jednocześnie stronami konwencji nowojorskiej, ustęp 1 tego artykułu ogranicza stosowanie artykułu V ustęp 1 punkt „e” konwencji nowojorskiej jedynie do wypadków, przewidzianych w ustępie 1 artykułu IX konwencji europejskiej”. Oznacza to w praktyce, iż przy rozpatrywaniu wniosku o stwierdzenie wykonalności wyroków arbitrażowych wydanych na terytorium państw sygnatariuszy obu konwencji sądy polskie, stosując konwencję nowojorską, będą oceniały przesłankę uchylenia orzeczenia w kraju pochodzenia w ograniczonym zakresie – tzn. nie tylko będą badały fakt samego uchylenia danego orzeczenia, ale również podstawy tego uchylenia, określone w art. IX konwencji europejskiej.

¹⁸ Art. 1212 § 1 k.p.c.: „Wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd albo po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności”. Art. 1214 § 2 k.p.c.: „Sąd stwierdza wykonalność sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, nadających się do wykonania w drodze egzekucji, nadając im klauzulę wykonalności. Wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta, których wykonalność została stwierdzona są tytułami wykonawczymi”.

cytowanego powyżej art. 1214 § 2 k.p.c. sąd stwierdza wykonalność wyroku lub ugody arbitrażowej, nadając im klauzulę wykonalności. Brzmienie tego przepisu wskazuje wyraźnie, iż sąd dokonuje w istocie jednej czynności w jednym postępowaniu. Innymi słowy, nie można stwierdzić wykonalności bez nadania przedmiotowym wyrokowi bądź ugodzie klauzuli wykonalności. W szczególności nie dochodzi do wydania dwóch odrębnych postanowień – o stwierdzeniu wykonalności oraz o nadaniu wyrokowi bądź ugodzie klauzuli wykonalności – lecz do wydania jednego postanowienia konstytucyjnego¹⁹. Zgodnie z § 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności²⁰, które ma odpowiednie zastosowanie również do wyroków i ugód arbitrażowych, klauzula wykonalności ma następujące brzmienie:

[...] W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej, dnia 20..... r. Sąd w /Referendarz sądowy w Sądzie w stwierdza, że niniejszy tytuł uprawnia do egzekucji w całości/w zakresie oraz poleca wszystkim organom, urzędom oraz osobom, których to może dotyczyć, aby postanowienia tytułu niniejszego wykonały, a gdy o to prawnie będą wzywane, udzieliły pomocy [...].

Z przepisu tego wynika jasno, iż obowiązkowa treść klauzuli wykonalności musi zawierać sformułowanie dotyczące stwierdzenia co do mocy egzekucyjnej danego tytułu prawnego. Wydawałoby się, iż sąd nie musi w związku z tym formułować żadnych dodatkowych twierdzeń dotyczących samego przymiotu wykonalności. Nie oznacza to jednak, zgodnie z art. 783 § 1 k.p.c w brzmieniu po zmianie k.p.c. z dnia 7 lutego 2014 r.²¹, iż nadanie klauzuli wykonalności nie wiąże się z wydaniem postanowienia²². Zasada ta wynika również z art. 354 k.p.c.

¹⁹ Porównaj Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu arbitrażowego jako tytuł wykonawczy w świetle obowiązującej regulacji prawnej* [w:] *Studia z postępowania egzekucyjnego*, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, Sopot 2018, s. 76.

²⁰ Dz.U. z 2014 r., poz. 1092.

²¹ Dz.U. z 2014 r., poz. 293.

²² Porównaj I. Gil, P. Gil, *Postępowanie klauzulowe*, Warszawa 2007, s. 53. Także M. Mulliński, *Kodeks Postępowania Cywilnego*, Tom II, komentarz do art. 782 k.p.c., pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2015, s. 306 i n.

Warto również wspomnieć, że zgodnie z § 2 cytowanego powyżej Rozporządzenia, jeżeli sąd lub referendarz sądowy, nadając klauzulę wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, który opiewa na świadczenie pieniężne w walucie obcej, zobowiązuje komornika do przeliczenia tego świadczenia na walutę polską, klauzula wykonalności zawiera ponadto następującą treść: „Sąd/Referendarz sądowy zobowiązuje komornika do przeliczenia świadczenia pieniężnego wyrażonego w walucie obcej na walutę polską według średniego kursu waluty obcej ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski na dzień sporządzenia planu podziału, a jeżeli planu nie sporządza się – na dzień wypłaty kwoty wierzycielowi”. Identyczne uregulowanie zawarte jest w art. 783 § 1 k.p.c.

W doktrynie prezentowane były różne definicje tytułu egzekucyjnego. Niektórzy autorzy podawali w wątpliwość, czy wyroki arbitrażowe i ugody zawarte przed sądem arbitrażowym są w istocie tytułami egzekucyjnymi, o których mowa w art. 776 k.p.c.²³ Zgodnie jednak z powszechnie akceptowaną definicją tytułu egzekucyjnego, wyroki oraz ugody arbitrażowe – jako akty prawne ustalające istnienie obowiązku stron stosunku prawnego, a więc istnienie normy prawnej indywidualno-konkretnej o charakterze zakazującym lub nakazującym – są *sui generis* tytułami egzekucyjnymi²⁴. Ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z katalogu tytułów egzekucyjnych określonych w art. 777 k.p.c. usunięto orzeczenia sądu polubownego i ugody zawarte przed takim sądem, co uzasadniano prywatnym charakterem tychże²⁵. Rozwiązanie takie zostało przyjęte negatywnie przez przedstawicieli doktryny²⁶.

²³ Patrz np. E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 134.

²⁴ Zob. M. Sorysz, *Nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi i ugodzie sądu polubownego – zagadnienia wybrane*, ADR Arbitraż i Mediacja 2011, nr 4(16), s. 181, 182.

²⁵ Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381.

²⁶ Patrz M. Muliński, *op. cit.*, s. 254 i n. Autor wskazuje, iż żaden przepis nie przewiduje aby tytułem egzekucyjnym mógł być tylko dokument urzędowy. Inaczej: S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks Postępowania Cywilnego. Część ogólna. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Kraków 1993, s. 72. Autorzy definiowali tytuł egzekucyjny jako akt publiczny.

Sąd w jednoinstancyjnym postępowaniu delibacyjnym bada, czy akt, któremu ma być nadana klauzula wykonalności (wyrok bądź ugoda), nie posiada wad, z którymi ustawa wiąże skutek odmowy wykonalności danego aktu oraz czy określone w danym akcie normy indywidualno-konkretne nadają się do wykonania w drodze egzekucji. Sąd w postępowaniu tym stosuje odpowiednio przepisy o apelacji. Zgodnie z brzmieniem art. 1214 § 4 k.p.c. od postanowienia sądu w przedmiocie stwierdzenia wykonalności wyroku arbitrażowego wydanego na terytorium Polski bądź ugody zawartej przed sądem arbitrażowym w Polsce przysługuje zażalenie do innego składu sądu (system zażalenia poziomego). W takim przypadku, na podstawie art. 1213¹ § 2 k.p.c., sąd stosuje dwukrotnie przepisy o apelacji – w postępowaniu głównym i zażaleniowym. Zgodnie natomiast z art. 1215 § 3 k.p.c. od prawomocnego postanowienia sądu w przedmiocie stwierdzenia wykonalności wyroku arbitrażowego wydanego za granicą oraz ugody zawartej przed sądem za granicą przysługuje skarga kasacyjna²⁷.

6. Przedmiot postępowania. Wyrok arbitrażowy.

Ugoda zawarta przed sądem arbitrażowym

6.1. Wyrok

W prawie polskim wyrok sądu powszechnego definiowany jest jako orzeczenie o charakterze merytorycznym w formie pisemnej, rozstrzygające co do istoty sprawy w procesie. W wyroku sąd powinien wiążąco ustalić istnienie lub nieistnienie normy prawnej indywidualno-konkretnej, materialnej albo jurysdykcyjnej (*res iudicata*)²⁸. Wyrok arbitrażowy natomiast nie

²⁷ Art. 1215 § 3 k.p.c.: „Od prawomocnego postanowienia sądu w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą przysługuje skarga kasacyjna. Można również żądać wznowienia postępowania zakończonych prawomocnym postanowieniem w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności oraz stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia wydanego w tym przedmiocie”.

²⁸ A. Góra-Błaszczkowska, „Podstawa sporu” i „przedmiot rozstrzygnięcia” – wstęp do badania znaczenia art. 366 k.p.c. w procesie cywilnym [w:] *Honeste Procedere, Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, pod red. A. Laskowskiej-Hulisz, J. May, M. Mrówczyńskiego, Warszawa 2018, s. 179 i n.

posiada powagi rzeczy osądzonej w rozumieniu art. 365 oraz 366 k.p.c., zawiera jednakże ostateczne rozstrzygnięcie o żądaniach stron (tzw. skutek zobowiązaniowy wyroku). Jego skuteczność dotyczy tylko stron postępowania. Wyrok taki nie jest skuteczny *erga omnes* oraz nie posiada cech prejudykatu, ani też nie wiąże innych sądów, organów państwa oraz organów administracji państwowej²⁹.

Definicję wyroku arbitrażowego można również sformułować na podstawie art. 1197 k.p.c, wyznaczającego minimalny zakres elementów koniecznych wyroku, zgodnie z którym wyrok sądu polubownego powinien być sporządzony na piśmie i podpisany przez arbitrów, którzy go wydali. W paragrafie 2 i 3 tego artykułu zawarte są elementy składowe konieczne wyroku, a więc to, że wyrok powinien zawierać motywy rozstrzygnięcia oraz wskazywać zapis na sąd polubowny, oznaczenie stron i arbitrów, a także określać datę i miejsce wydania wyroku. Pomimo iż przepis art. 1197 k.p.c nie zawiera stosownej normy w tym zakresie, oczywiste jest założenie, że wyrok powinien obejmować rozstrzygnięcie co do wszystkich żądań stron, z uwzględnieniem możliwości wydania wyroków częściowych, a więc rozstrzygających tylko co do pewnej grupy żądań³⁰.

Dla porównania – w znaczeniu międzynarodowym dla zrozumienia istoty wyroku i jego elementów składowych – należy sięgnąć do wytycznych (*guidelines*) Instytutu Arbitrów w Londynie (*Chartered Institute of*

²⁹ M. Tomaszewski, *Skutki prawne wyroku sądu polubownego* [w:] *Aurea Praxis Aurea Theoria, Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 2, pod redakcją K. Weitza, J. Gudowskiego, Warszawa 2011, s. 1922–1923. Autor stawia tezę, z którą należy się zgodzić, iż już z momentem wydania wyroku a jeszcze przed jego doręczeniem powstaje skutek *swoistej* (podkr. aut.) powagi rzeczy osądzonej, umożliwiającej podniesienie zarzutu *ne bis in idem*. Dla wyroków krajowych stwierdzenie wykonalności ma dla związania wyrokiem przez strony tylko skutek oficjalnego stwierdzenia, iż treść wyroku zawiera rozstrzygnięcie dotyczące sporu mającego zdatność arbitrażową oraz że orzeczenie to nie narusza podstawowych zasad porządku prawnego. Na ten temat również: W. Popiołek, *O powadze rzeczy osądzonej w postępowaniu arbitrażowym* [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku, Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, pod red. S. Pieckowskiego, A. Szumańskiego, A. Tynela, P. Nowaczyka, Warszawa 2008, s. 127 i n.

³⁰ T. Strumiłło [w:] *Kodeks Postępowania Cywilnego*, Komentarz do art. 1197 k.p.c., pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2015, s. 1856.

Arbitrators), dotyczących sporządzania wyroku, w preambule których zawarto podstawowe założenia arbitrażu, w tym sformułowano cel arbitrażu i główne zadanie arbitrów. Jest nim rozstrzgnięcie sporu poprzez wydanie decyzji w postaci dokumentu dotyczącego wszystkich spornych kwestii objętych postępowaniem³¹.

We wspomnianych wytycznych zawarto wskazanie, iż wyrok arbitrażowy powinien być sporządzony zgodnie z postanowieniami umowy arbitrażowej i spełniać wymogi dotyczące formy wyroku. Treść wytycznych wskazuje dalej elementy wyroków, które według ich autorów są niezbędne do tego, żeby wyrok stał się wykonalny (*enforceable*), czyli – jak należy rozumieć – niepodważalny przy użyciu żadnej z przesłanek zawartych w konwencji nowojorskiej, bądź w prawie obowiązującym na danym terytorium. Wśród tych elementów należy wymienić użycie w stosownym dokumencie, zawierającym rozstrzygnięcie samego słowa „wyrok”, a także nadanie wyrokowi cech logiczności, jasności, zwięzłości i jednoznaczności co do jego treści³². W art. 2 wytycznych zawarte zostały rodzaje wyroków, które podlegają stwierdzeniu wykonalności. Wytyczne, podobnie jak przepisy polskie, rozróżniają wyroki na wstępne, częściowe oraz końcowe, a także wyroki sporządzone na podstawie ugody stron zawartej w toku postępowania lub poza nim i wyroki wydane *ex parte*, a więc bez udziału jednej ze stron³³. Autorzy wytycznych podkreślają, iż niezależnie od tego jak zostanie nazwany

³¹ Preambuła wytycznych dotyczących sporządzenia wyroku: „It is the arbitrators’ role to resolve the dispute by deciding all of the disputed issues and recording their decision in a document, called an arbitral award”. Strony internetowe www.ciarb.org (dostęp: 6.02.2019).

³² Artykuł 1 wytycznych: „1. Arbitrators should make it clear that a decision is an award by including the word ‘Award’ in the title, if it is indeed intended to be an award. 2. Arbitrators should structure an award in a logical sequence and express their decision in a clear, concise and unambiguous manner. 3. Arbitrators should endeavour to make an award that is valid and enforceable. 4. Arbitrators should make their award in a timely and efficient manner. 5. Once arbitrators have made their award, they should communicate it to the parties and to any arbitral institution administering the arbitration following the method provided for in the arbitration agreement, including any arbitration rules and/or the *lex arbitri*”.

³³ Na gruncie prawa polskiego sąd polubowny nie może wydać wyroku zaocznego. Artykuł 2 wytycznych: „Titles for arbitral awards The most common titles given to awards made by arbitrators are: i) interim awards; ii) partial awards; iii) final awards; iv) consent or agreed awards; and v) default awards”.

dokument zawierający rozstrzygnięcie sądu, powinien on zawierać wyjaśnienie czy kwestia objęta rozstrzygnięciem podlega dalszemu badaniu przez sąd na kolejnym etapie postępowania. Autorzy podkreślają również, iż nazewnictwo dotyczące poszczególnych rozstrzygnięć sądu arbitrażowego w różnych systemach nie jest jednolite i arbitrzy powinni dokonać oceny potencjalnych skutków danego rozstrzygnięcia na podstawie *lex arbitri*.

6.2. Uгода

Ugody zawarte przed sądem polubownym, obok wyroków arbitrażowych, są tytułami egzekucyjnym³⁴ (*sui generis*) i mogą być przedmiotem postępowania o stwierdzenie wykonalności³⁵. Brzmienie przepisu art. 1214 § 2 i 1215 § 2 k.p.c. może sugerować *prima facie*, iż zawarte w Kodeksie postępowania cywilnego przesłanki odmowy wykonania są takie same dla ugód, jak i dla wyroków arbitrażowych. Uważna analiza przepisu art. 1215 § 2 k.p.c. rodzi jednak wątpliwość, czy wszystkie przesłanki ujęte w tym przepisie mają zastosowanie do ugód zawartych przed zagranicznym sądem arbitrażowym. Polski ustawodawca dokonał implementacji *in extenso* przesłanek określonych w art. V konwencji nowojorskiej oraz art. 36 Ustawy Modelowej do art. 1215 § 2 k.p.c. Hipoteza normy zawartej w tym przepisie jest jednak inna niż hipotezy cytowanych wyżej norm konwencji i Ustawy Modelowej. Sformułowanie użyte w art. 1215 § 2 k.p.c. rozciąga zakres działania tego przepisu również na ugody zawarte przed sądem arbitrażowym (konwencja nowojorska oraz art. 36 Ustawy Modelowej nie dotyczą ugód, którym nie nadano formy wyroku). Literalne brzmienie przepisów

³⁴ Na mocy art. 1214 § 2 oraz 1215 § 2 k.p.c. zarówno wyrokom, jak i ugom arbitrażowym może być nadana klauzula wykonalności po przeprowadzeniu postępowania delibacyjnego co oznacza, iż *ex definitione* są one tytułami egzekucyjnymi. Szerzej patrz M. Mullinski, *op. cit.*, s. 255 i n.

³⁵ Dla porównania patrz uwagi dotyczące ugód zawartych przed mediatorem R. Schmidt, *Nadanie klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2010, nr 1(9), s. 139 i n.; a także: A. Czepik, *Uгода zawarta przed mediatorem*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2011, nr 3(15), s. 35 i n.

art. 1215 § 2 pkt 3 i 5 k.p.c., a więc dwóch z katalogu siedmiu przesłanek odmowy wykonalności (uwzględniając zdatność arbitrażową oraz naruszenie podstawowych zasad porządku prawnego), nie pozostawia wątpliwości, iż przepisy te odnoszą się tylko do wyroków, a nie łącznie, do wyroków i ugód arbitrażowych. Zgodnie z przywołanymi wyżej przepisami: “§ 2. Niezależnie od przyczyn wymienionych w art. 1214, sąd na wniosek strony odmawia uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą, jeżeli strona wykaże, że: (...) 3) wyrok sądu polubownego (podkr. aut.) dotyczy sporu nieobjętego zapisem na sąd polubowny lub wykracza poza zakres takiego zapisu, jeżeli jednak rozstrzygnięcie w sprawach objętych zapisem na sąd polubowny daje się oddzielić od rozstrzygnięcia w sprawach nieobjętych tym zapisem lub wykraczających poza jego zakres, odmowa uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego może dotyczyć jedynie spraw nieobjętych zapisem lub wykraczających poza jego zakres; (...) 5) wyrok sądu polubownego (podkr. aut.) nie stał się jeszcze dla stron wiążący lub został uchylony albo jego wykonanie zostało wstrzymane przez sąd państwa, w którym lub według prawa którego wyrok ten został wydany”.

Powstaje w związku z tym pytanie czy ugody stanowią odrębną grupę aktów prawnych, przy wykonywaniu których obowiązuje inny zakres przesłanek odmowy ich wykonania, czy też sąd, na wniosek strony, może zastosować do ugody arbitrażowej zawartej przed sądem za granicą przesłanki określone w cytowanych wyżej przepisach art. 1215 § 2 pkt 3 i 5 k.p.c. *per analogiam*, czy też może ustawodawca, formułując przepis art. 1215 § 2 k.p.c., miał na myśli tylko ugody, którym sąd polubowny nadał formę wyroku? Innymi słowy, należy ustalić czy ugoda zawarta przed sądem arbitrażowym za granicą, obejmująca prawa i obowiązki stron, które nie wynikają ze sporu ze stosunku prawa objętego zapisem na sąd polubowny nie podlega stwierdzeniu wykonalności; a jeżeli tak, to czy odmowa wykonalności dotyczy wtedy całości zawartych w niej roszczeń czy tylko części z nich. Pierwszy z cytowanych powyżej

przepisów dotyczy sytuacji, kiedy sąd polubowny zawrze w wyroku rozstrzygnięcie *extra* lub *ultra petitia*. Wydaje się, iż strona, która podpisała ugodę przed sądem arbitrażowym, na zasadzie autonomii woli, bez udziału sądu, nie ma prawa powołać się na tę przesłankę w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności. Przepis art. 1215 § 2 pkt 3 k.p.c. nie powinien mieć w takim wypadku zastosowania. Dla celów realizacji roszczeń, a temu ma sprzyjać arbitraż, zawarcie ugody powinno być traktowane jako rozszerzenie zakresu umowy arbitrażowej, a uгода taka powinna korzystać z ochrony w Polsce, przyznanej wyrokom zagranicznych sądów arbitrażowych, jeżeli oczywiście inne warunki prawidłowego postępowania, do których odnoszą się przepisy art. 1215 § 2 pkt 1, 2 i 4 k.p.c., zostały spełnione. Wydaje się, iż stanowisko takie byłoby uzasadnione zwłaszcza w przypadku, gdyby stosowna uгода zawierała w swojej treści zrzeczenie się prawa stron do podważania zawartych w niej zobowiązań w jakimkolwiek postępowaniu sądowym oraz pozasądowym.

Podobnie sprawa ma się dla przesłanki opisanej w art. 1215 § 2 pkt 5 k.p.c. Sądy w przypadku ugód arbitrażowych nie mogą stwierdzić ich niewiążącego charakteru (ugoda istnieje albo nie istnieje), uchylecia bądź zawieszenia wykonywania (w przepisie art. 1215 § 2 k.p.c. chodzi o zawieszenie przez sąd, a nie np. o warunek zawieszający w rozumieniu k.c.). *Ratio legis* przepisów art. 1215 § 2 pkt 3 i 5 k.p.c. zostało ustalone w kontekście odmienności legislacyjnych w różnych systemach dotyczących mocy wyroku, a nie ugody właśnie. Na gruncie prawa polskiego ugody zawarte przed sądem arbitrażowym podlegają, zgodnie z art. 353¹ k.c., tylko sprawdzeniu pod kątem zgodności z zasadami współżycia społecznego i z naturą zawartych w ugodzie roszczeń³⁶. Do ugód tych mają zastosowanie ogólne przepisy dotyczące wad oświadczeń woli. Podobnie jest w innych ustawodawstwach – np. w prawie francuskim i niemieckim.

³⁶ Art. 353¹ k.c.: „Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego”.

7. Projekt konwencji z Miami (ang. *Hypothetical Draft Convention on the International Enforcement of Arbitration Agreements and Awards*)

Wspomniany na wstępie niniejszego opracowania projekt konwencji (Projekt z Miami) jest próbą dostosowania przepisów konwencji nowojorskiej do zmian, które nastąpiły w okresie 60 lat stosowania tejże konwencji. Według projektu niezmiennie pozostają cel i zakres konwencji, natomiast zmianie podlegają konstrukcja i zakres indywidualnych norm zawierających przesłanki odmowy wykonalności umów i wyroków arbitrażowych. Uchwalenie nowej konwencji bądź nowelizacja obowiązującej konwencji nowojorskiej, zgodnie z duchem projektu, będzie wymagało ponownej ratyfikacji przez państwa sygnatariuszy. Potencjalne trudności związane z ponownym procesem przystąpienia państw do nowej konwencji wydają się stanowić poważny argument przeciwko proponowanym zmianom. Z drugiej jednak strony struktura projektu zbliżona jest do struktury konwencji nowojorskiej, która – jak pokażała praktyka – budzi kontrowersje niedające się rozstrzygnąć w drodze not wyjaśniających bądź rekomendacji sporządzanych w ramach UNCITRAL³⁷. Propozycje rozwiązań korygujących język obowiązujących przepisów, zawarte w projekcie, są komunikatywne i ich przyjęcie nie musiałoby konieczności oznaczać rozpoczęcia skomplikowanego procesu negocjacji warunków całej konwencji od nowa. Według zamysłu autora nowa konwencja nie powinna naruszać ustanowionej poprzez konwencję nowojorską równowagi pomiędzy prawami i obowiązkami stron postępowania o stwierdzenie wykonalności wyroków arbitrażowych, ale powinna te obowiązki doprecyzować. Jak określa to sam autor, nowa konwencja powinna zapobiegać pojawiającej się w orzecznictwie sądów tendencji do nadinterpretacji art. VII konwencji nowojorskiej poprzez uznanie,

³⁷ Patrz np. Rekomendacje UNCITRAL dotyczące stosowania art. II i VII konwencji nowojorskiej: United Nations, Treaty Series, vol. 330, N 4739, Annex II, *Recommendations regarding the interpretation of Article II, paragraph 2, and Article VII, paragraph 1, of the Convention on Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards*, pp. 61–62 (przyjęta przez UNCITRAL 7 lipca 2006 r. na 39 sesji, A/61/17).

iz ustawodawstwa wewnętrzne mogą „rozluźnić” kryteria odmowy stwierdzenia wykonalności właściwie bez ograniczeń (*anything goes principle*). Projekt konwencji odchodzi od pojęcia „wyroku zagranicznego” na rzecz innego, bardziej precyzyjnego określenia „wyrok międzynarodowy”. Normy konwencji mają według projektu dotyczyć wyroków wydanych w innym państwie sygnatariuszu, niż to, w którym żąda się wykonania tego wyroku a także wyroków, które w danym państwie nie są uważane za zagraniczne. W konsekwencji wszelkie odniesienia do prawa miejsca wydania wyroku mogą oznaczać prawo miejsca, gdzie żąda się wykonania tego wyroku.

7.1. Przesłanki odmowy

Dla celów niniejszego opracowania należy porównać brzmienie omawianego projektu z normami polskimi dotyczącymi wykonywania wyroków arbitrażowych. W świetle poczynionych powyżej uwag dotyczących przepisów polskich należy się spodziewać, iż w przypadku uchwalenia zmian, zgodnych z postulatami projektu, będą one również *mutatis mutandis* miały zastosowanie w Polsce do ugód zawartych przed sądami arbitrażowymi.

7.1.1. Przesłanka nieważności umowy arbitrażowej. Art. 5(3)(a)

Zgodnie z art. 5(3)(a) Projektu z Miami odmowa wykonania wyroku nastąpi tylko na wniosek strony, przeciwko której skierowane jest żądanie wykonania wyroku, jeżeli strona ta podniesie i udowodni, że pomiędzy stronami nie została zawarta umowa arbitrażowa, według prawa kraju, w którym został wydany wyrok. Przepis ten nie odnosi się do formy umowy arbitrażowej. Kryterium ważności umowy powinno być rozpatrywane według prawa miejsca wydania wyroku. Przepis ten jest również spójny z brzmieniem art. 2(2)(b) Projektu, który zakłada, iż strona, przeciwko której podniesiono zarzut zapisu na sąd polubowny, może

skutecznie przeciwstawić się temu zarzutowi, jeżeli uprawdopodobni (*prima facie*) brak istnienia ważnej umowy arbitrażowej pomiędzy stronami, ocenianego zgodnie z prawem miejsca, gdzie wyrok ma być wydany. Przepis art. 5(3)(a) nie odnosi się do kwestii zdolności do czynności prawnych stron umowy tak jak w przypadku obowiązującego art. V(1)(a) konwencji nowojorskiej. Autor Projektu uważa, iż przesłanka ważności umowy arbitrażowej wymusza badanie kwestii zdolności do czynności prawnych i nie ma potrzeby tworzenia w tym zakresie odrębnej przesłanki³⁸.

Zgodnie z aktualną treścią art. V(1)(a) konwencji nowojorskiej, strona-dłużnik może się powołać w toku postępowania delibacyjnego na okoliczność braku zdolności do czynności prawnych przy zawieraniu umowy arbitrażowej. W związku z tym ważność umowy arbitrażowej badana jest przez sąd z urzędu w trybie art. II(3) konwencji, ale również na wniosek strony, która powołała się na art. V(1)(a)³⁹.

W kontekście art. V(1)(a) na uwagę zasługuje orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 29 sierpnia 2009 roku, w którym sąd wyraził tezę, iż: „podpisany przez strony kontrakt, zawierający zapis o poddaniu sporów mogących z niego wynikać rozstrzygnięciu sądu polubownego za granicą, stanowi <umowę pisemną>, o której mowa w art. II ust. 2 i art. V ust. 1 lit. a konwencji o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzonej w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r. Art. 1105 § 2 k.p.c. reguluje materię podlegającą rozważeniu w sytuacji przewidzianej w art. V ust. 2, a nie w art. V ust. 1 lit. a) konwencji nowojorskiej”⁴⁰.

Swoim postanowieniem Sąd Najwyższy oddalił kasację uczestnika postępowania, który powoływał się na fakt niepodpisania przez

³⁸ J. Van den Berg, *op. cit.*, s. 661.

³⁹ W tym kontekście ważnym jest również zagadnienie możliwości zrzeczenia się prawa do obrony w postępowaniu wykonawczym. Zob. na ten temat G.B. Born, *International Commercial Arbitration, Second Edition 2014, Volume III, Law & Business*, 2014 Netherlands, s. 3440.

⁴⁰ Postanowienie SN (Izba Cywilna) z dnia 29 sierpnia 2000 r., I CKN 240/00, publikowane w bazie danych Lexlege.pl.

niego umowy arbitrażowej. Sąd nie przychylił się do tej argumentacji stwierdzając, iż okoliczność tę badał sąd arbitrażowy w Kijowie i uznał, iż umowa została ważnie podpisana. Sąd nie uznał również zarzutu błędnego oznaczenia strony postępowania jako podstawy nieważności postępowania na podstawie art. 379 k.p.c. Orzeczenie to, mimo wydania przed wejściem w życie Nowelizacji (2005), zachowuje aktualność pod rządami nowych przepisów, bowiem dotyczy interpretacji przepisów konwencyjnych, które nadal obowiązują, również w kontekście stosowania art. 1105 k.p.c.

7.1.2. Przesłanka obrazy przepisów postępowania w zakresie prawa do obrony. Art. 5(3)(b)

Zgodnie z brzmieniem art. 5(3)(b) Projektu z Miami odmowa wykonania wyroku może nastąpić, jeżeli strona, przeciwko której żąda się wykonania wyroku nie mogła w sposób rozsądny przedstawić swojej sprawy, bądź w inny sposób była pozbawiona prawa do obrony na zasadzie równości stron. Norma ta zawiera fundamentalną zasadę sprawiedliwego procesu, przy czym w porównaniu z językiem konwencji nowojorskiej, projekt wprowadza dodatkową kwalifikację prawa do przedstawienia swojej sprawy, ustalając granice tego prawa w taki sposób, iż prawo to ma być wykonywane w sposób rozsądny. Pomimo iż można by podnieść argument przeciwko takiemu rozwiązaniu, twierdząc że określenie „rozsądne” (*reasonable opportunity*) nie jest wcale bardziej precyzyjne niż termin „pełne” (*full opportunity*) użyty w konwencji nowojorskiej, to jednak nawet intuicyjnie oceniając zakresy tych pojęć można stwierdzić, iż projekt ogranicza możliwość podważenia wyroku przy użyciu tej właśnie przesłanki w stosunku do obecnie obowiązujących norm konwencyjnych.

Zgodnie z obowiązującym art. V(1)(b) konwencji nowojorskiej, wykonania orzeczenia arbitrażowego można odmówić, jeżeli pozwany-dłużnik udowodni, iż nie został odpowiednio powiadomiony o powołaniu

arbitra, o rozpoczęciu postępowania arbitrażowego lub pozbawiono go możliwości przedstawienia swojej sprawy. Przepis art. V(1)(b) pokrywa się w pewnym zakresie z przepisami art. V(1)(d), który dotyczy naruszenia przepisów postępowania, oraz art. V(2)(b), który dotyczy naruszenia zasad porządku prawnego⁴¹. Podobna podstawa odmowy wykonania została zawarta w konwencji europejskiej (art. IX (1) (b)), w Ustawie Modelowej UNCITRAL (art. 36 (1)(a)(ii)), angielskiej ustawie o arbitrażu (§103(2)(c)), szwajcarskiej PILA (art. 190 (2)(d)) oraz francuskim CPC w art. 1520 i 1525. Polskie przepisy zawierają stosowne uregulowania w art. 1214 § 3 k.p.c. oraz 1215 § 2 k.p.c.

Proponowana zmiana treści art. V(1)(b) poprzez rezygnację ze sformułowania dotyczącego braku zawiadomienia o wyznaczeniu arbitra na bardziej ogólną regułę, iż strona nie była traktowana zgodnie z zasadą równości (*was not treated with equality*) zasługuje na aprobatę. Niezależnie od uwag krytycznych przeciwnych nowelizowaniu konwencji nowojorskiej, w sposób całościowy⁴², trzeba przychylić się do proponowanego przez J. Van den Berg'a brzmienia nowych przepisów. *De lege ferenda* należałoby wprowadzić odpowiednie zmiany do treści art. 1215 § 2 pkt 2 k.p.c. w brzmieniu zaproponowanym w Projekcie z Miami. Pewną wskazówką mogą być postanowienia art. 182(3) szwajcarskiej PILA, gdzie ustawodawca wprowadził ogólną zasadę stanowiącą ograniczenie swobody stron do ustalania reguł postępowania arbitrażowego, według której skład orzekający ma obowiązek zapewnienia stronom prawa do bycia wysłuchaną w kontradiktoryjnym postępowaniu⁴³. Również według ustępu 33(1) angielskiej ustawy o arbitrażu, prawo strony do sprawiedliwego procesu ograniczone jest cechą „rozsądnego” zachowania zespołu orzekającego przy ocenie, czy prawo to zostało zachowane.

⁴¹ Patrz szerzej, G.B. Born, *op. cit.*, s. 3493 i n.

⁴² Patrz T. Cheng, E. Gaillard, C.B. Lamm, *The Urgency of Not Revising the New York Convention* [w:] *Hypothetical Draft Convention on the International Enforcement of Arbitration Agreements and Awards: Explanatory Note, 50 years of the New York Convention*, ICCA International Arbitration Conference, Dublin 2008, s. 679, 689, 697.

⁴³ Art. 182(3): „regardless of the procedure chosen, the arbitral tribunal shall guarantee equal treatment of the parties and their right to be heard in contradictory proceedings”.

7.1.3. Przesłanka rozstrzygnięcia przekraczającego bądź pozostającego poza zakresem żądania powództwa. Art. 5(3)(c)

Zgodnie z brzmieniem art. 5(3)(c) Projektu z Miami odmowa wykonania wyroku może nastąpić, jeżeli wyrok zawiera rozstrzygnięcie wykraczające lub pozostające poza zakresem żądania powództwa (*relief sought*) i rozstrzygnięcia takiego nie da się oddzielić od tej części rozstrzygnięcia, które nie wykracza poza ten zakres. Norma zawarta w tym przepisie stanowi odrębna przesłankę odmowy stwierdzenia wykonalności w stosunku do przesłanki braku istnienia ważnej umowy arbitrażowej, zawartej w art. 5(3)(a) Projektu z Miami.

Obowiązujące obecnie przesłanki odmowy wykonania orzeczenia arbitrażowego opisane w art. V(1)(c) konwencji nowojorskiej były przedmiotem wielu kontrowersyjnych orzeczeń⁴⁴. Przyczyny odmowy zawarte w art. V(1)(c) zostały również zawarte w art. 36(1)(a)(iii) Ustawy Modelowej UNCITRAL, § 103 (2)(d) angielskiej Ustawy o Arbitrażu, art. 1520 (3) francuskiego CPC, art. 190(2)(c) szwajcarskiej PILA. W Polsce kwestię tę reguluje art. 1215 § 2 pkt 3 k.p.c., który daje możliwość tylko częściowej odmowy wykonania wyroku w sytuacji, w której tylko część wyroku dotyczy sporu nieobjętego zapisem na sąd polubowny.

Wielość orzeczeń wydanych w związku z art. V(1)(c) konwencji nowojorskiej skłania do wniosku, iż sformułowanie konwencyjne nie jest precyzyjne i budzi wątpliwości. W Projekcie z Miami proponuje się, aby przesłanka odmowy stwierdzenia wykonalności, dotycząca orzekania przez sąd arbitrażowy *ultra* bądź *extra petitia*, była sformułowana nie w odniesieniu do zakresu postępowania (*terms of the submission*), tak jak ma to miejsce w brzmieniu obowiązującego obecnie art. V,

⁴⁴ Libyan American Oil Company (LIAMCO) przeciwko The Libyan Arab Republic – orzeczenie sądu okręgowego dla okręgu Columbia z dnia 18 stycznia 1980 r., a także orzeczenie sądu apelacyjnego w Trento z dnia 14 stycznia 1981 r. w sprawie General Organisation of Commerce and Industrialisation of Cereals of the Arab Republic of Libya przeciwko SpA SIMER, publikowane w VIII YBCA 352(1983).

ale w odniesieniu do granic wyznaczonych pozewem (*relief sought*)⁴⁵. Propozycję tę należy ocenić pozytywnie. Pojęcie *terms of the submission*, do którego odnosi się konwencja nowojorska, dotyczy zakresu umowy arbitrażowej, która w zamyśle twórców konwencji wyznacza zakres kognicji sądu. Pojęcie to należy odróżnić od zakresu postępowania arbitrażowego ustalanego zazwyczaj w początkowej, przygotowawczej fazie postępowania przez zespół orzekający w porozumieniu ze stronami sporu. W niektórych regulaminach sądów arbitrażowych dokument zawierający ustalenia stron w tej kwestii nazywany jest *terms of reference* (w języku polskim tłumaczony jako „akt misji”), a od daty tego dokumentu, najczęściej zawartego w odrębnym postanowieniu proceduralnym, liczy się termin do wydania wyroku⁴⁶. W proponowanym przez J. van den Berg’a brzmieniu, przesłanka określona w art. 5(3)(c) Projektu z Miami nie powinna już budzić żadnych wątpliwości. Punktem odniesienia dla sądu rozpatrującego istnienie przesłanki przekroczenia zakresu kognicji sądu będzie sam pozew (*statement of case*), którego treść i zakres różnią się od aktu misji, ten ostatni bowiem zawiera również okoliczności przytoczone przez stronę pozwaną, których badaniem zajmuje się sąd w zakresie swojej kognicji⁴⁷.

8. Podsumowanie

8.1. Zakres przesłanek odmowy wykonalności orzeczeń i ugód arbitrażowych

1. Projekt z Miami zakłada uszczegółowienie zakresu istniejących przesłanek odmowy stwierdzenia wykonalności wyroków arbitrażowych między innymi poprzez wprowadzenie dodatkowej pre-kwalifikacji tych

⁴⁵ J. Van den Berg, *op. cit.*, s. 675: „The relief granted in the award is more than or different from, the relief sought in the arbitration and such relief cannot be severed from the relief sought and granted”.

⁴⁶ Patrz np. art. 30 regulaminu ICC. Patrz także M.E. Schneider, *The Terms of Reference*, ICC Court of International Arbitration bulletin, November 1997, s. 26 i n.

⁴⁷ Porównaj § 26 regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan, art. 23 regulaminu ICC.

przesłanek, stosując test „doniosłości” (w stosunku do przebiegu postępowania) okoliczności objętych tymi przesłankami. Według tej normy sąd delibacyjny powinien brać pod uwagę przesłanki, które są istotne dla oceny prawidłowości przebiegu postępowania i wad samego orzeczenia (*in manifest cases*). Wydaje się, iż takie podejście nie jest jednak wystarczające. Przyjęcie propozycji zawartej w Projekcie z Miami wzmogłoby tylko, zdaniem autora niniejszego opracowania, stopień niejasności języka konwencji, który w materii definicji samego przedmiotu postępowania o stwierdzenie wykonalności, a więc definicji wyroku arbitrażowego, pozostawia wiele do życzenia. Projekt nie definiuje na przykład rodzajów wyroków podlegających wykonaniu, a więc wyroków wstępnych, częściowych, przyznających roszczenie co do zasady (bifurkacja) oraz wyroków końcowych. Ponadto należy stwierdzić, iż Projekt z Miami, podobnie jak konwencja nowojorska, nie wychodzi naprzeciw wymogom współczesnego handlu elektronicznego poprzez brak wyraźnego odniesienia do wyroków wydawanych w arbitrażu *on line*, nie wspominając o umowach typu *block chain* i wyrokach, które będą w tym trybie wydawane. Na marginesie zawarte w art. 20 konwencji o użyciu elektronicznych środków komunikacji w kontraktach międzynarodowych z 2005 r. odniesienie do konwencji nowojorskiej nie obowiązuje na terytorium Polski, ponieważ Polska do tej konwencji nie przystąpiła⁴⁸. Niektóre kraje uchwałyły odrębne prawo, które definiuje kontrakty typu *smart* i ustanawia ich moc prawną w obrocie⁴⁹.

⁴⁸ UN Convention on the use of Electronic Communications in International Contracts, (konwencja uchwalona w dniu 23 listopada 2005 r.; weszła w życie w dniu 1 marca 2013 r.) Tekst publikowany na www.uncitral.org (dostęp: 6.02.2019). Na ten temat patrz również: J. Gołaczyński, *Umowy elektroniczne w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 2007, s. 48 i n.

⁴⁹ Zob. np. *Arizona Electronic Transactions Act* (AETA), HB 2417. Ustawa ta przyznaje kontraktom typu „smart” przymiot niepodważalnego odzwierciedlenia czynności podjętych przed strony przy okazji wykonywania kontraktu (*uncensored truth*). Ustawa ta definiuje transakcje typu „smart” jako tzw. *blockchain*, a więc ciąg kodu komputerowego w postaci algorytmów, których nie da się zmienić retrospektywnie. „Blockchain technology is (...) a distributed, decentralized, shared and replicated ledger, which may be public or private, permissioned or permission less, or driven by tokenized crypto economics or token less (...) and (...) data on the ledger is protected with cryptography, is immutable and auditable and provides an uncensored truth”.

2. Wśród głównych założeń Projektu z Miami, opisanych w tej części artykułu, należy wymienić zastąpienie artykułu V(1)(c) konwencji nowojorskiej nowym artykułem 5(c), w którym przesłanka odmowy stwierdzenia wykonalności, dotycząca orzekania przez sąd arbitrażowy *ultra* bądź *extra petitia*, byłaby sformułowana nie w odniesieniu do zakresu postępowania (*terms of the submission*), ale w odniesieniu do granic wyznaczonych pozwem (*relief sought*). Oznacza to w istocie ograniczenie zakresu tej przesłanki. W kontekście podstawy postępowania i przedmiotu rozstrzygnięcia oznacza to również ograniczenie zakresu powagi rzeczy osądzonej postanowienia w przedmiocie stwierdzenia wykonalności.

Załącznik nr 1

Projekt

Konwencji o międzynarodowym uznawaniu i wykonywaniu umów arbitrażowych i wyroków arbitrażowych

(Projekt z Miami)

Art. 1. Zakres konwencji.

1. Niniejsza konwencja odnosi się do wykonywania umów arbitrażowych jeżeli:
 - a) strony umowy arbitrażowej w momencie jej zawarcia posiadały miejsce zamieszkania, bądź siedzibę w dwóch różnych państwach, bądź
 - b) przedmiot umowy arbitrażowej ma związek z więcej niż jednym państwem.
2. Niniejsza konwencja ma również zastosowanie do wyroków arbitrażowych, jeżeli zostały wydane na podstawie umów, o których mowa w ust. 1.
3. Ilekroć w niniejszej konwencji mowa jest o wykonywaniu wyroków

arbitrażowych, dotyczy to również uznawania wyroków arbitrażowych.

Art. 2. Wykonanie umów arbitrażowych.

1. Sąd Umawiającego się Państwa, w którym wszczęto spór w sprawie, co do której strony zawarły umowę arbitrażową, na żądanie jednej ze stron, odeśle strony do arbitrażu z zachowaniem warunków określonych w niniejszym art. 2.
2. Sąd nie odeśle stron do arbitrażu, jeżeli strona, przeciwko której podniesiono zarzut zapisu na sąd polubowny, udowodni że:

- a) strona, która podniosła zarzut zapisu na sąd polubowny uczyniła to po wda-
niu się w spór w postępowaniu sądo-
wym, toczonym w tej samej sprawie
pomiędzy tymi samymi stronami; bądź
 - b) pomiędzy stronami, według pra-
wa kraju, w którym ma być wyda-
ny wyrok, nie istnieje (*prima facie*)
ważna umowa arbitrażowa; bądź
 - c) wszczęcie postępowania arbitra-
żowego stanowiłoby naruszenie
międzynarodowych zasad porząd-
ku prawnego w kraju, w którym
żąda się wszczęcia postępowania.
3. Sąd może z urzędu odmówić odesłania
stron do arbitrażu z przyczyn określo-
nych w pkt c.

Art. 3. Wykonanie wyroku

– zasady ogólne.

1. Wykonanie wyroku arbitrażowego
może nastąpić wyłącznie na zasadach
opisanych w niniejszej konwencji.
2. Wykonanie wyroku arbitrażowego
może odbyć się wyłącznie według reguł
postępowania obowiązujących w pań-
stwie, na obszarze którego żąda się wy-
konania wyroku.
3. Procedura wykonania nie powinna być
uciążliwa i nie powinna nakładać na
strony wygórowanych opłat sądowych
związanych z postępowaniem o wyko-
nanie wyroku.
4. Sąd przy wykonywaniu wyroku arbitra-
żowego powinien działać szybko i bez
zbędnej zwłoki.

Art. 4. Wniosek o wykonanie wyroku.

1. Strona ma prawo żądania stwierdzenia
wykonalności wyroku zgodnie z warun-

kami określonymi w niniejszym artyku-
le, chyba że sąd ustali istnienie jednej
z przesłanek określonych w art. 5 i 6.

2. Strona żądająca wykonania wyroku po-
winna dostarczyć sądowi oryginał wy-
roku arbitrażowego.
3. Strona może również dostarczyć sądo-
wi potwierdzoną kopię oryginału wy-
roku. Potwierdzenie wyroku powin-
no być dokonane w formie zgodnej ze
wskazaniem sądu.
4. Jeżeli wyrok nie został sporządzony
w języku kraju, przed sądem którego
żąda się wykonania wyroku, strona żą-
dająca wykonania powinna dostarczyć
tłumaczenie tego wyroku. Tłumacze-
nie powinno spełniać wymogi określo-
ne przez sąd.

Art. 5. Przesłanki odmowy wykonania wyroku.

1. Wykonania wyroku arbitrażowego moż-
na odmówić tylko na podstawie przesła-
nek wyraźnie określonych w niniejszym
artykule nr 5.
2. Wykonania wyroku arbitrażowego
można odmówić tylko w sprawach
posiadających znamiona oczywiste-
go naruszenia przesłanek określo-
nych w ust. 1.
3. Odmowa wykonania nastąpi tylko
na wniosek strony, przeciwko której
skierowane jest żądanie wykonania
wyroku, jeżeli strona ta podniesie
i udowodni, że:
 - a) pomiędzy stronami nie została
zawarta ważna umowa arbitra-
żowa, według prawa kraju, w któ-
rym został wydany wyrok;
 - b) strona przeciwko której, żąda
się wykonania wyroku nie mogła
w sposób rozsądny przedstawić

swojej sprawy, bądź w inny sposób była pozbawiona prawa do obrotu na zasadzie równości stron;

- c) wyrok zawiera rozstrzygnięcie wykraczające lub pozostające poza zakresem żądania powództwa, i rozstrzygnięcia takiego nie da się oddzielić od rozstrzygnięcia zgodnego z żądaniem powództwa;
 - d) skład sądu arbitrażowego nie był zgodny z umową stron lub, w braku takiej umowy, nie był zgodny z prawem kraju, w którym został wydany wyrok;
 - e) procedura arbitrażowa nie była zgodna z umową stron lub, w braku takiej umowy, nie była zgodna z prawem kraju, w którym został wydany wyrok;
 - f) od wyroku arbitrażowego przysługuje apelacja przed sądem arbitrażowym, bądź sądem kraju, w którym został wydany wyrok; bądź
 - g) wyrok arbitrażowy został uchylony przez sąd w kraju, w którym wydano wyrok na podstawie przesłanek uchylenia określonych w pkt a–e niniejszego ust. 3;
 - h) wykonanie wyroku arbitrażowego stanowiłoby naruszenie międzynarodowych zasad porządku prawnego kraju, w którym żąda się wykonania wyroku.
- 4. Sąd może z urzędu odmówić wykonania wyroku na podstawie przesłanki określonej w pkt (g) ust. 3.
 - 5. Strona, przeciwko której żąda się wykonania wyroku arbitrażowego nie może podnosić zarzutów określonych w pkt a–e ust. 3, jeżeli ich nie podniosła w trakcie trwania postępowania arbitrażowego, bez zbędnej zwłoki od momentu kiedy dowiedziała się o ich istnieniu.

Art. 6. Postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku arbitrażowego zawisłe w kraju wydania wyroku.

- 1. Jeżeli w kraju, w którym wydany został wyrok arbitrażowy strona wniosła o jego uchylenie, zgodnie z brzmieniem art. 5(3)(g) powyżej sąd, do którego wpłynął wniosek o stwierdzenie wykonalności tego wyroku może zawiesić to postępowanie.
- 2. Sąd zawieszając postępowanie może zobowiązać jedną ze stron według swojego uznania, do złożenia stosownej kaucji na zabezpieczenie.

Art. 7. Klauzula przychylniej interpretacji.

- 1. Jeżeli umowa arbitrażowa, bądź wyrok arbitrażowy może zostać wykonany w kraju, w którym żąda się wykonania wyroku w oparciu o przepisy inne, niż zawarte w niniejszej konwencji strona ma prawo dokonać wyboru przepisów, na których chce oprzeć swoje żądanie.

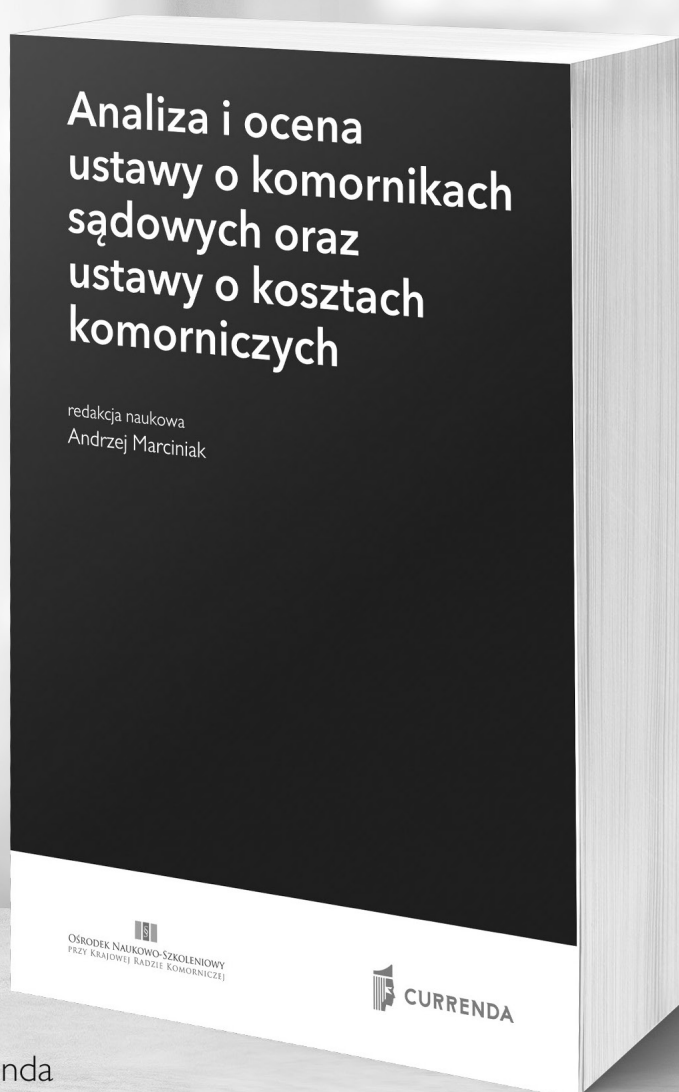
Art. 8. Przepisy ogólne.

- 1. Utworzenie sądu rozpatrującego wnioski o stwierdzenie wykonalności wyroków arbitrażowych.
- 2. Interpretacja wyrażen użytych w konwencji.
- 3. Stosunek przepisów nowej konwencji do konwencji nowojorskiej. Przepisy przejściowe.
- 4. Stosunek konwencji do innych przepisów.
- 5. Wzajemność.
- 6. Wejście w życie.
- 7. Powiadomienia.
- 8. Język i tłumaczenia autentyczne.

Wszystko, co powinieneś wiedzieć o nowych ustawach!

redakcja naukowa

Andrzej Marciniak

Nie zwlekaj i odwiedź
stronę Wydawnictwa Currenda

www.sklep.currenda.pl

STRESZCZENIE **Referendarz sądowy w postępowaniu egzekucyjnym – część I**

Celem artykułu jest przybliżenie instytucji referendarza sądowego w postępowaniu egzekucyjnym.

W pierwszej części artykułu autorka poruszyła kwestię rozwoju instytucji referendarza w Polsce na tle historycznym. Wskazała najistotniejsze zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego na przestrzeni obowiązywania ustawy w aspekcie instytucji referendarza oraz motywacje tych zmian. Ponadto wskazała najistotniejsze przepisy dotyczące referendarzy w ustawie Prawo o ustroju sądów powszechnych, m.in. zadania, kompetencje, kryteria formalne powołania na stanowisko referendarza sądowego.

Następnie autorka zakresliła zadania referendarza sądowego w postępowaniu klauzulowym, które – jak wskazuje doktryna – jest autonomiczne wobec postępowania egzekucyjnego, ale ze względu na niezbędność w stosunku do tego drugiego, a także na odwołania do postępowania klauzulowego w dalszych częściach pracy – wymagały przybliżenia w niniejszym artykule.

Słowa kluczowe: referendarz sądowy, postępowanie klauzulowe, postępowanie egzekucyjne

SUMMARY **Court Referendary in Enforcement Proceedings – Part I**

The aim of this article is to introduce the institution of court referendary in enforcement proceedings.

In the first part of the article the author raised the issue of the development of the institution of the referendary in Poland against the historical background. She indicated the most important changes in the Code of Civil Procedure over the period of validity of the Act in terms of the institution of the referendary and the motivations for these changes. Moreover, she indicated the most important provisions concerning referendaries in the Law on the system of common courts, including tasks, competences, formal criteria for appointment to the position of a court referendary.

Next, the author outlined the tasks of the court referendary in enforcement-warrant proceedings, which – as the doctrine indicates – are autonomous from enforcement proceedings, but due to their necessity in relation to the latter, as well as references to enforcement-warrant proceedings in further parts of work – needed to be approximated in this article.

Keywords: *court referendary, enforcement-warrant proceedings, enforcement proceedings*

Referendarz sądowy w postępowaniu egzekucyjnym – część I

1. Status prawny referendarza sądowego w Kodeksie postępowania cywilnego w aspekcie historycznym

Instytucja referendarza została wprowadzona do Kodeksu postępowania cywilnego¹ ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz ustawy o prokuraturze². Czynności w postępowaniu cywilnym wskazane w ustawie mogły być wykonywane przez referendarza sądowego, ponieważ posiadał on kompetencje sądu. Do pierwotnych zadań referendarza należały czynności w postępowaniu o założenie księgi wieczystej oraz dokonywanie w niej wpisów, a także czynności w postępowaniu rejestrowym, z wyjątkiem prowadzenia rozprawy. Ustawodawca postanowił, iż na orzeczenie referendarza będzie przysługiwać skarga, która powoduje utratę mocy orzeczenia.

Należy podkreślić, że instytucja referendarza sądowego była znana polskiemu systemowi prawnemu już wcześniej. Powstała w 1507 r.

¹ Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1360); dalej k.p.c.

² Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o zmianie ustaw – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeksu postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz ustawy o prokuraturze (Dz.U. z 1997 r. Nr 117, poz. 752).

i funkcjonowała do rozbiorów Polski w XVIII w. Odrodziła się w ustawie – Prawo o ustroju sądów powszechnych z dnia 20 czerwca 1985 r.³, jednakże ustawodawca przyznał referendarzom w tym akcie prawnym jedynie kompetencje administracyjne i pomocnicze dotyczące pracy sekretariatów w sądach, o czym wprost stanowił art. 129 ustawy⁴.

Zmiana Kodeksu postępowania cywilnego z 2004 r. uchyliła art. 2 k.p.c. oraz wprowadziła art. 47¹ w brzmieniu, które nie uległo jak dotąd modyfikacji, a mianowicie, że referendarz sądowy może wykonywać czynności wskazane przez ustawę. Dodatkowa kompetencja referendarza sądowego występuje w postępowaniu upominawczym – może on wydać nakaz zapłaty.

Kolejna nowelizacja k.p.c.⁵ wprowadziła art. 108 stanowiący, iż sąd może wydać rozstrzygnięcie, które odnosi się jedynie do zasad rozliczenia kosztów procesu, a referendarz sądowy po uprawnieniu się postanowienia kończącego postępowanie w sprawie, wydaje postanowienie, w którym dokonuje czynności materialno-technicznych o charakterze rachunkowym w postaci szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony – zgodnie z prawomocnym postanowieniem sądu. W art. 777 k.p.c. – obok m.in. prawomocnego orzeczenia sądu, ugody zawartej przed sądem – wskazano, iż prawomocne postanowienie referendarza lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu jest tytułem egzekucyjnym. Następnie wprowadzony został przepis upoważniający referendarza sądowego do nadawania klauzuli wykonalności tytułom egzekucyjnym, z wyłączeniem tytułów, które zostały wydane przeciwko wspólnikowi spółki jawnej, spółki partnerskiej, spółki komandytowej, wspólnikowi spółki komandytowo-akcyjnej, który ponosi odpowiedzialność bez ograniczenia całym swoim majątkiem za zobowiązania spółki lub gdy

³ Dz.U. z 1985 r. Nr 31, poz. 137.

⁴ M. Szwaś, Referendarz sądowy w sądownictwie powszechnym – status prawny, rozwój kompetencji i jego ograniczenia, Helsińska Fundacja Praw Człowieka. Analizy i rekomendacje 2016, nr 2, s. 2.

⁵ Z dniem 2 marca 2006 r. został zmieniony art. 108 § 1 na mocy art. 126 pkt 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398).

bezskuteczność egzekucji przeciwko spółce jest oczywista; z wyłączeniem tytułów wykonawczych, które wydawane będą przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową oraz z ograniczeniem do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego. W przypadku przejścia uprawnienia lub obowiązku na inną osobę po powstaniu tytułu wykonawczego, tylko sąd może nadać klauzulę wykonalności dla nowego wierzyciela lub przeciwko nowemu obowiązanemu.

W uzasadnieniu projektu zmian podkreślono, że celem nowej regulacji jest odciążenie wymiaru sprawiedliwości. Zaznaczono, iż zmiany dotyczą sfery administracyjnego dysponowania środkami pieniężnymi, a nie wymierzania sprawiedliwości, zatem nie ma konieczności zajmowania się przez sędziego wymienionymi kwestiami. Wskazany został kierunek zmian – referendarze sądowi powinni przejmować funkcje sędziów, m.in. wydawać nakazy zapłaty w postępowaniu upominawczym i wykonywać czynności w postępowaniu egzekucyjnym. Utworzenie instytucji referendarzy sądowych było również reakcją na Rekomendację nr 86/12 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich w sprawie przeciwdziałania nadmiernemu obciążeniu sądów i jego zmniejszania z dnia 16 września 1986 r.⁶ Tak zwana zasada V⁷ stanowiła, że wszelkie „odpowiednie sprawy” powinny być rozpoznawane w składzie jednego sędziego. Użyte określenie „odpowiednie sprawy” należy utożsamiać z pojęciem spraw drobnej wagi.

Do procedury cywilnej wprowadzono⁸ art. 773, który upoważniał referendarza do wydawania postanowień w przedmiocie rozstrzygnięcia zbiegu egzekucji sądowej i administracyjnej. Rozstrzygając zbieg, organ kierował się stopniem zaawansowania każdego z postępowań, wysokością należności oraz kolejnością zaspokajania roszczeń (zgodnie z art. 1025 k.p.c.).

⁶ J. Jasiński, Standardy prawne Rady Europy. Zalecenia. Tom IV. Sądownictwo. Organizacja – postępowanie – orzekanie, Warszawa 1998, s. 241–244.

⁷ Z. Kmiecik, Postępowanie administracyjne i sądowo-administracyjne a prawo europejskie, Warszawa 2009, s. 142.

⁸ Art. 773 zmieniony przez art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2001 r. Nr 125, poz. 1368) z dniem 30 listopada 2001 r.

Referendarz, po zmianach przepisów procedury⁹, mógł odebrać wykaz majątku i przyrzeczenie od dłużnika. Powyższe kompetencje referendarza zostały uchylone, jednak z uwagi na ich rozwój, zasługują na wzmiankę.

W 2016 r.¹⁰ wprowadzono kolejne zmiany do Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące egzekucji. Artykuł 759 § 1¹ k.p.c. określa zakres wyłączeń referendarza sądowego w czynnościach postępowania egzekucyjnego. Zgodnie z ww. przepisem referendarz nie może: stosować środków przymusu, orzekać o ściągnięciu należności wg art. 873 k.p.c., stwierdzić wygaśnięcia skutków przybicia i utraty rękojmi, wykonywać czynności w sprawach o egzekucję świadczeń niepieniężnych (np. w sprawach o eksmisję), w sprawach o egzekucję przez zarząd przymusowy oraz w sprawach o egzekucję przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Te czynności zastrzeżono wyłącznie dla sądu. Referendarz sądowy może – zgodnie z art. 972 k.p.c. oraz art. 986 k.p.c. – nadzorować przebieg licytacji nieruchomości oraz rozpoznawać skargi na czynności komornika, które zostają zgłoszone ustnie w trakcie przetargu.

Istotną zmianą w problematyce referendarzy sądowych jest nowelizacja art. 987 k.p.c.¹¹ Od 1 stycznia 2019 r. sąd albo referendarz sądowy, pod którego nadzorem odbywała się licytacja, wydaje postanowienie co do przybicia na rzecz licytanta, który zaoferował najwyższą cenę. Dotychczas przybicia udzielał tylko sąd.

2. Referendarz sądowy w ustawie o ustroju sądów powszechnych¹²

Niniejszy artykuł dotyczy instytucji referendarzy sądowych w postępowaniu egzekucyjnym, jednakże do rzetelnej analizy kompetencji

⁹ Art. 920² dodany przez art. 1 pkt 105 ustawy z dnia 16 września 2011 r. (Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381) zmieniającej niniejszą ustawę z dniem 3 maja 2012 r.

¹⁰ Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2016 r., poz. 1822).

¹¹ Art. 987 k.p.c. został zmieniony przez art. 261 pkt 35 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 771).

¹² Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2018 r., poz. 23); dalej: p.u.s.p.

referendarzy w egzekucji oraz oceny trafności tych rozwiązań niezbędne jest ogólne wskazanie kwalifikacji referendarzy i ich pozycji zawodowej.

Referendarze, zgodnie z art. 2 § 2 p.u.s.p., wykonują zadania z zakresu ochrony prawnej, innej niż wymiar sprawiedliwości. Jest to nawiązanie do art. 175 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹³, który stanowi, że wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawowany jest przez Sąd Najwyższy, sądy powszechne, administracyjne i wojskowe. Inne organy, które nie zostały wymienione w art. 175 Konstytucji, nie mogą sprawować wymiaru sprawiedliwości. Artykuł 45 Konstytucji wskazuje ogólne cechy sądu: sąd ma być właściwy¹⁴, niezależny, niezawisły i bezstronny. Niezależność – jak wskazuje A. Arkuszewska¹⁵ – oznacza możliwość podejmowania decyzji samodzielnie, bez uzgadniania ich z innymi osobami i bez ponoszenia ujemnych konsekwencji za te decyzje. Łączy się to z komfortem psychicznym, który cechuje brak strachu przed następstwami własnych działań. Bezstronność sądu wiąże się z oceną obiektywną sędziów w konkretnej sprawie. Pewne odczucia sędziego jako człowieka, pozostają niezmiennie, mimo sprawowania funkcji. O porzuceniu bezstronności sędziego możemy mówić wtedy, gdy oceniając postawę sędziego obiektywie, nie sposób nie zauważyć jego nastawienia, zarówno pozytywnego, jak i negatywnego, do stron postępowania, bądź w sytuacji, gdy w sposób wyraźny w toku postępowania widoczne są prywatne poglądy sędziego. Tylko bezstronny sąd jest gwarancją dobrego wymiaru sprawiedliwości¹⁶, który realizuje w sposób rzetelny art. 45 Konstytucji i nie jest skalany osobistymi uprzedzeniami, urazami czy sympatią funkcjonariusza publicznego.

Artykuł 149 p.u.s.p. reguluje zakres wymagań, jakie musi spełnić przyszły referendarz sądowy. Wymagane jest obywatelstwo polskie,

¹³ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.

¹⁴ W odniesieniu do procedury cywilnej sąd właściwy oznacza sąd właściwy zgodny z przepisami o właściwości sądu z k.p.c.

¹⁵ A. Arkuszewska, Referendarz sądowy w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2011, s. 100–103.

¹⁶ Wyrok TK z dnia 27 stycznia 1999 r, K 1/98, OTK 1999/1/3.

ukończenie 24 roku życia, zdobycie tytułu magistra po ukończonych studiach prawniczych oraz zdany egzamin referendarski, sędziowski¹⁷, prokuratorski, adwokacki lub radcowski. Kandydaci wyłaniany są w drodze konkursu. Referendarz sądowy podlega okresowym ocenom¹⁸, na które składa się m.in. terminowość wykonywania zadań oraz efektywność wykorzystania czasu pracy. Z kolei art. 151 p.u.s.p. zapewnia referendarzom niezależność co do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń. Referendarz może być przeniesiony na inne miejsce służbowe zarówno za jego zgodą, jak i bez takiej zgody – w przypadkach określonych w ustawie¹⁹. Stosunek pracy z referendarzem nawiązywany jest na podstawie mianowania, a wynagrodzenie uzależnione od wysokości wynagrodzenia sędziego i wynosi 75% wynagrodzenia zasadniczego w stawce pierwszej sędziego sądu rejonowego.

3. Postępowanie klauzulowe

Postępowanie klauzulowe ma charakter autonomiczny²⁰ i pomocniczy w stosunku do postępowania egzekucyjnego oraz rozpoznawczego. Postępowanie klauzulowe bywa zaliczane w doktrynie i orzecznictwie do postępowania egzekucyjnego *sensu largo*²¹. Ze względu na to, że egzekucja może być wszczęta na podstawie wniosku wierzyciela, do którego dołącza oryginał²² tytułu egzekucyjnego wraz z nadaną klauzulą wykonalności, który potwierdza żądania wierzyciela wskazane we wniosku egzekucyjnym²³ – postępowanie klauzulowe jest niezwykle istotne z punktu widzenia egzekucji. Złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie

¹⁷ W przypadku aplikacji sędziowskiej i prokuratorskiej wystarczające jest samo jej ukończenie.

¹⁸ Art. 158 p.u.s.p.

¹⁹ Art. 151a § 2 p.u.s.p.

²⁰ D. Zawistowski [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730—1088, wyd. 2, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2014.

²¹ A. Marciniak, Sądowe postępowanie egzekucyjne, Warszawa 2011, s. 20.

²² Postanowienie SN z dnia 12 czerwca 1996 r., III CZP 61/96, OSNC 1996/10/132.

²³ P. Telenga [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730—1217, pod red. A. Jakubeckiego, Lex/el. 2018.

egzekucji jest sytuacją najczęściej spotykaną, niemniej jednak nie należy zapominać o treści art. 796 § 2 i 3 k.p.c.²⁴ Egzekucja może być również wszczęta z urzędu na żądanie sądu pierwszej instancji, który sprawę rozpoznawał oraz na żądanie uprawnionego organu (np. w sprawach o egzekucję świadczeń alimentacyjnych).

Tytułem wykonawczym jest tylko tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności²⁵. Brak klauzuli wykonalności, co do zasady, uniemożliwia wszczęcie i przeprowadzenie egzekucji. Ustawodawca przewidział sytuacje, w których podmiot nie jest zobligowany do uzyskania klauzuli wykonalności. Takim *lex specialis* jest np. art. 770¹ k.p.c. stanowiący, że prawomocne postanowienie komornika przyznające zwrot kosztów postępowania egzekucyjnego podlega wykonaniu bez zaopatrywania go w klauzulę wykonalności. Niemożność nadania klauzuli wykonalności, a w konsekwencji uzyskania tytułu wykonawczego prowadziłoby do pozorności postępowania rozpoznawczego, a także do czynienia z zasad konstytucyjnych (art. 45 Konstytucji) przepisów, które nie miałyby rzeczywistego wsparcia²⁶. Orzeczenie sądowe ma istotną wartość nie tylko ze względu na to, iż zostało wydane przez upoważniony do tego organ państwowy, ale przede wszystkim ze względu na możliwość jego przymusowego wykonania w drodze postępowania egzekucyjnego²⁷. Brak możliwości realizacji orzeczeń sądowych w postępowaniu egzekucyjnym oznaczałby brak przymusu, a tym samym orzeczenie sądowe nie różniłoby się od zobowiązań naturalnych.

²⁴ M. Brulińska [w:] Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej, pod red. J. Gołaczyńskiego, Warszawa 2008, s. 140–144.

²⁵ Z. Szczurek [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, wyd. 3, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2005, komentarz do art. 782, Lex/el.

²⁶ Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 24 lutego 2003 r., K 28/02, OTK-A 2003/2/13, stwierdził, że: „Prawo do sądu należy rozpatrywać nie tylko w perspektywie możliwości wydania konkretnego rozstrzygnięcia (orzeczenia sądowego), ale także możliwości jego egzekucji. Brak takiej możliwości czyni prawo do sądu iluzorycznym”.

²⁷ A. Marciniak, *op. cit.*, s. 18–19.

Tytuł egzekucyjny określa strony postępowania, stwierdza istnienie między nimi praw i obowiązków. Tytuł egzekucyjny „musi nadawać się do wykonania”²⁸, co oznacza, że powinien, w sposób niebudzący wątpliwości, wskazywać strony postępowania, obowiązki pozwanego, które mogą być realizowane w drodze przymusowej, oraz posiadać walor prawomocności. Inną definicję tytułu egzekucyjnego przedstawia T. Ereciński²⁹, wskazując, iż jest to akt prawny, który ustala normy indywidualno-konkretne.

Artykuł 777 § 1 k.p.c. zawiera enumeratywne wyliczenie tytułów egzekucyjnych, a pkt 1¹ wskazuje, iż do tej grupy należy prawomocne postanowienie referendarza lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu³⁰. Do tej grupy należy zaliczyć nakazy zapłaty wydawane w postępowaniu upominawczym, nakazy zapłaty wydawane w elektro-nicznym postępowaniu upominawczym³¹, nakazy zapłaty wydawane w europejskim postępowaniu nakazowym. Tytułom egzekucyjnym wymienionym w pkt 1 i 1¹ tegoż artykułu nadaje się klauzulę wykonalności przez umieszczenie na tytule egzekucyjnym klauzuli wykonalności i opatrzenie jej podpisem sędziego lub referendarza³². Nadając klauzulę wykonalności, referendarz sądowy orzeka jednocześnie o kosztach związanych z jej nadaniem.

²⁸ Postanowienie SO w Gliwicach z dnia 17 lutego 2015 r., III Cz 45/15, Lex nr 1831169. Podobnie M. Sorysz, Nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi i ugodzie sądu polubownego – zagadnienia wybrane, *Kwartalnik ADR* 2011, nr 4(16) s. 184.

²⁹ T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016. Takie samo stanowisko zostało zaprezentowane wcześniej przez A. Marciniaka (zob. A. Marciniak, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2005, s. 112).

³⁰ Postanowienie SR w Stargardzie z dnia 25 stycznia 2017 r., I Nc 3108/16 Lex, nr 2347943.

³¹ Elektroniczne postępowanie upominawcze zdominowane jest przez referendarzy sądowych. E-Sąd Lublin-Zachód w Lublinie nazywany jest sądem referendarzy, z uwagi na przeważającą liczbę referendarzy nad sędziami, którzy wydają nakazy zapłaty w tym postępowaniu.

³² Postanowienie SO w Szczecinie z dnia 16 maja 2016 r., VIII Gz 138/16, Lex nr 2246486. Takie samo stanowisko zostało przedstawione w postanowieniu SR w Bartoszych z dnia 21 czerwca 2017 r., I Co 255/17, Lex nr 2331864; w postanowieniu SR w Bartoszych z dnia 1 stycznia 2018 r., I Co 24/18, Lex nr 2451509 oraz w postanowieniu SR w Bartoszych z dnia 9 lutego 2018 r., I Co 49/18, Lex nr 2451511. Zob. również: postanowienie SOKiK z dnia 8 listopada 2013 r., XVII AmC 8342/12, Lex nr 1899377. W doktrynie problematykę tę poruszyła np. M. Małczyk-Herdzina, *Orzeczenia referendarza sądowego [w:] Wokół problematyki orzeczeń*, pod red. Ł. Błaszczaka, Toruń 2007, s. 117–124.

Po wprowadzeniu regulacji przyznających uprawnienia referendarzom sądowym w postępowaniu klauzulowym, kwestią sporną w doktrynie był zakres rozstrzygnięć, jakie może wydać referendarz. Początkowo postulowano, że może tylko nadać klauzulę wykonalności, a w przypadku, gdy zachodzą podstawy do oddalenia wniosku – sprawę powinien przekazać do rozpoznania przez właściwy sąd. Obecnie dominuje pogląd³³, że referendarz może wydawać wszystkie rozstrzygnięcia w postępowaniu klauzulowym, co oznacza, że może nadać tytułowi egzekucyjnemu klauzulę wykonalności, może oddalić wniosek o nadanie klauzuli wykonalności oraz może częściowo uwzględnić i częściowo oddalić wniosek. Inna regulacja prowadziłaby do komplikacji, które nie zostały rozwiązane przez ustawodawcę. W przypadku gdy referendarz mógłby nadawać tylko klauzulę wykonalności, prowadziłoby to do sytuacji, w której koniecznością byłoby przekazanie sprawy pod kognicję sądu (gdyby referendarz stwierdził, że w konkretnym przypadku wniosek o nadanie klauzuli należy oddalić). Sąd mógłby stwierdzić, że w danym przypadku należy nadać tytułowi egzekucyjnemu klauzulę wykonalności, co wiązałoby się z możliwością przekazania sprawy z powrotem do referendarza, który wcześniej stwierdził przecież o niemożności takiego działania. W tej sytuacji powstałby spór kompetencyjny między sądem a referendarzem sądowym³⁴, który nie został unormowany w Kodeksie postępowania cywilnego. W przypadku wniesienia skargi przez wierzyciela lub dłużnika na postanowienie referendarza sądowego o nadaniu klauzuli wykonalności lub oddaleniu wniosku o nadanie klauzuli, a także na postanowienie o kosztach postępowania klauzulowego, postanowienie referendarza traci moc (art. 398²² k.p.c.), a sąd rozpoznaje skargę jako sąd pierwszej instancji³⁵. W związku z powyższym, niemożliwe jest cofnięcie skargi przez skarżącego³⁶.

³³ J. Misztal-Konecka, Skarga na orzeczenie referendarza sądowego co do klauzuli wykonalności – wybrane problemy, PS 2011, nr 1, s. 38–46.

³⁴ M. Walasik, Czynności referendarza sądowego w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności, PPC 2011, nr 1, s. 133.

³⁵ Należy zwrócić uwagę na odmiennosc: w przypadku wniesienia skargi na orzeczenie referendarza o kosztach procesu, zaskarżone orzeczenie pozostaje w mocy, natomiast sąd, orzekając, może postanowienie referendarza pozostawić w mocy albo je zmienić.

³⁶ Postanowienie SN z dnia 18 lutego 2011 r., I CZ 10/11, OSNC-ZD 2012/1/9.

Ponadto należy wskazać na rozbieżności w doktrynie, które dotyczą odpowiedzi na pytanie, jakim katalogiem – otwartym czy zamkniętym – jest art. 777 k.p.c. D. Zawistowski³⁷ wskazał, iż jest to katalog zamknięty i wyczerpujący. Z kolei M. Sieńko³⁸ podkreśla, że art. 777 k.p.c. nie stanowi całkowitego katalogu tytułów egzekucyjnych, ponieważ są one wskazane również w innych aktach prawnych. Niewątpliwie art. 777 k.p.c. nie jest katalogiem zamkniętym, jednak zawiera główne, najczęściej spotykane tytuły egzekucyjne. Ponadto, dla wzmocnienia stanowiska o otwartym katalogu tytułów egzekucyjnych, należy wskazać, że pkt 3 tego artykułu stanowi, iż tytułami egzekucyjnymi mogą być inne orzeczenia, ugody i akty, które z mocy ustawy podlegają wykonaniu w drodze egzekucji sądowej.

³⁷ D. Zawistowski [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730–1088, wyd. 2, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2014.

³⁸ M. Sieńko [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217, wyd. 3, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2015. Podobne stanowisko zostało przedstawione w publikacji: P. Telenga [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730–1217, pod red. A. Jakubeckiego, Lex/el. 2018.

Stosowanie ustawy z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych do wynagrodzeń należnych w sprawach wszczętych przed wejściem w życie tej ustawy

1. Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszej opinii jest odpowiedź na pytanie, czy przepisy ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych, normujące zasady wynagradzania komorników sądowych, będą miały zastosowanie do opłat pobieranych w sprawach wszczętych przed dniem wejścia w życie tej ustawy.

2. Analiza prawna

Artykuł 149 ust. 1 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych¹, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2019 r., zawiera przepis, iż „opłata egzekucyjna stanowi niepodatkową należność budżetową

¹ Dz.U. z 2018 r., poz. 771.

o charakterze publicznoprawnym pobieraną za czynności, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 i 2, na zasadach określonych w ustawie z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. poz. 770)”. Z kolei ust. 2 tego artykułu zawiera przepis, że „uzyskane opłaty egzekucyjne, po potrąceniu wynagrodzenia prowizyjnego komornika, stanowią dochód budżetu państwa i podlegają przekazaniu na rachunek, o którym mowa w art. 196 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych², urzędu skarbowego właściwego ze względu na siedzibę kancelarii, w terminie do 5. dnia miesiąca kalendarzowego następującego po miesiącu, w którym zostały uzyskane”. W końcu ust. 3 tego artykułu stanowi, że „przez uzyskane opłaty egzekucyjne rozumie się opłaty faktycznie pobrane lub ściągnięte na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych”.

Jednocześnie art. 283 ustawy o komornikach sądowych, będący przepisem przejściowym, stanowi w ust. 1, że „przepisów art. 149–151 nie stosuje się do opłat egzekucyjnych prawomocnie ustalonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy”. Natomiast ust. 2 tego artykułu stanowi, że „opłaty, o których mowa w ust. 1, przypadają komornikowi, zastępcy komornika, komornikowi odwołanemu, komornikowi, którego powołanie na stanowisko komornika wygasło z mocy prawa, albo spadkobiercom zmarłego komornika zgodnie z dotychczasowymi przepisami”.

Analiza tego ostatniego przepisu mogłaby wskazywać, że jedynie do opłat egzekucyjnych prawomocnie ustalonych przed dniem 1 stycznia 2018 r. będą stosowane przepisy ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, natomiast do wszelkich innych opłat osiągniętych przez komorników sądowych po dniu 1 stycznia 2018 r. znajdą zastosowanie nowe przepisy. Taki wniosek wynikałby z rozumowania *a contrario* na mocy art. 283 ustawy o komornikach sądowych. Skoro w myśl tego przepisu art. 149–151 nie stosuje się jedynie do opłat egzekucyjnych prawomocnie ustalonych

² Dz.U. z 2017 r., poz. 2077 oraz z 2018 r., poz. 62.

przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, to w drodze rozumowania *a contrario* stosuje się je do wszelkich innych opłat egzekucyjnych uzyskanych przez komorników po dniu 1 stycznia 2018 r.

Jednakże w orzecznictwie oraz w literaturze wskazuje się, że stosowanie rozumowania *a contrario* ma swoje granice. Po pierwsze, wnioskowanie *a contrario* jest dopuszczalne, gdy w przepisie określono skutki prawne (kwalifikację prawną) w odniesieniu do pełnego zbioru faktów. Tylko w razie uznania, że ustawodawca w przepisie prawa wymienił wszystkie stany faktyczne, z którymi powiązał określony skutek prawny (kwalifikację prawną), można przyjąć, iż skutek ten nie powstaje w przypadku zaistnienia innych stanów faktycznych. Sądy uważają wnioskowanie *a contrario* za dopuszczalne, gdy dana regulacja ma charakter zamknięty i zupełny, natomiast za niedopuszczalne, gdy jest ona otwarta i niezupełna³. Po drugie, wnioskowanie *a contrario* jest dozwolone, kiedy treść samej ustawy nie wyklucza możliwości jego zastosowania, w szczególności gdy z jej wykładni systemowej nie wynikają odmienne wnioski. W przypadku wykładni art. 283 ustawy o komornikach sądowych, właśnie ta ostatnia przyczyna stoi na przeszkodzie zastosowania *argumentum a contrario*.

Jak wskazano wyżej, przepis art. 149 ust. 3 ustawy o komornikach sądowych stanowi, że „przez uzyskane opłaty egzekucyjne rozumie się opłaty faktycznie pobrane lub ściągnięte na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych”. Z przepisu tego wynika kilka wniosków. Po pierwsze, pod pojęciem opłat egzekucyjnych, którym posłużono się w art. 149 ustawy o komornikach sądowych, należy rozumieć wyłącznie opłaty ściągnięte lub pobrane na podstawie ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych. Po drugie, jedynie te opłaty egzekucyjne, które zostaną pobrane na podstawie ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych, będą należnością budżetową o charakterze publicznoprawnym, stanowiącą dochód państwa.

³ L. Morawski, *Wykładnia w orzecznictwie sądów*, Toruń 2002, s. 329.

Tymczasem przepis art. 52 ust. 1 ustawy o kosztach komorniczych stanowi, że do postępowań wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe. Wynika z niego zatem, że opłaty we wszystkich sprawach wskazanych w tym przepisie będą ustalane i pobierane na podstawie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji, nie zaś na podstawie przepisów ustawy o kosztach komorniczych. W konsekwencji, w świetle art. 149 ustawy o komornikach sądowych, nie będą one należnością budżetową o charakterze publicznoprawnym, stanowiącą dochód państwa. Nie będą też do nich miały zastosowania przepisy art. 150 i 151 tej ustawy.

Jedynie do opłat, o których mowa w art. 29 i 30 ustawy o kosztach komorniczych, znajdzie zastosowanie ta ustawa, co wynika z przepisu art. 52 ust. 2 tego aktu. W konsekwencji, jeśli opłaty te zostaną ustalone po dniu 1 stycznia 2019 r. na podstawie nowej ustawy, to będą one zarówno dochodami publicznymi, jak też znajdą do nich zastosowanie przepisy art. 150 i 151 ustawy o komornikach sądowych.

Z powyższych rozważań wynika zatem, że w świetle art. 149 ust. 3 ustawy o komornikach sądowych w zw. z art. 52 ust. 1 i 2 ustawy o kosztach komorniczych, do wszystkich opłat egzekucyjnych, z wyjątkiem tych, które zostały wskazane w art. 52 ust. 2 ustawy o kosztach komorniczych, w sprawach wszczętych przed dniem 1 stycznia 2019 r. znajdzie zastosowanie ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji, nie zaś ustawa o kosztach komorniczych, czy też ustawa o komornikach sądowych. W konsekwencji, z przepisu art. 283 ustawy o komornikach sądowych nie będzie można w drodze rozumowania *a contrario* wyprowadzać wniosku, że jedynie do opłat egzekucyjnych prawomocnie ustalonych przed dniem 1 stycznia 2018 r. będą stosowane przepisy ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, natomiast do wszelkich innych opłat osiągniętych przez komorników sądowych po dniu 1 stycznia 2018 r. znajdą zastosowanie przepisy ustawy o komornikach sądowych. Przyjęcie takiego poglądu stałoby bowiem w sprzeczności z art. 149 ust. 3 tej ostatniej ustawy.

Powyższa analiza prowadzi też do wniosku, iż przepis art. 283 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych ma w istocie jedynie charakter wzmacniającego w stosunku do art. 149 ust. 3 ustawy o komornikach sądowych, zmierzający do zaakcentowania, że także do opłat już ustalonych nie będą miały zastosowania przepisy art. 149–151 nowej ustawy. To zaś oznacza, iż przepis art. 283 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych jest *superfluum* ustawowym w odniesieniu do tych opłat, które zostały ustalone na podstawie przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji. Nie wprowadza on jedynego wyjątku od zasad wyrażonych w art. 149–151 ustawy o komornikach sądowych, a jedynie akcentuje, że do opłat już ustalonych także nie mają zastosowania przepisy art. 149–151 nowej ustawy.

Nie można zatem z przepisu art. 253 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych wyprowadzać jakichkolwiek wniosków co do stosowania ustawy o komornikach sądowych, w szczególności zaś zastosowania jej przepisów art. 149–151 do opłat, które zostały ustalone po dniu 1 stycznia 2019 r. na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów.

3. Wnioski

Przepisy art. 149–151 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych, normujące zasady wynagradzania komorników sądowych, nie mają zasadniczo zastosowania do opłat pobieranych w sprawach wszczętych przed dniem wejścia w życie tej ustawy. Znajdą one jedynie zastosowanie do opłat, o których mowa w art. 29 i 30 ustawy o kosztach komorniczych, o ile te zostały ustalone i pobrane po dniu 1 stycznia 2019 r.

Egzekucja obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych

Marlena Anna Kaczmarek

Bądź na bieżąco z aktualnymi przepisami
dotyczącymi postępowania eksmisyjnego!

Cena standardowa ~~89 PLN~~

Cena w subskrypcji

66,75 PLN

KSIAŻKĘ MOŻESZ ZAMÓWIĆ NA

WWW.SKLEP.CURRENTA.PL

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

NR 3/2019

WSPIERAMY PROFESJONALISTÓW

al. Niepodległości 703A
81-853 Sopot

tel.: +48 58 550 38 75
faks: +48 58 712 90 65
e-mail: marketing@currenda.pl
www.currenda.pl/przegląd
www.sklep.currenda.pl

Nakład PPE: 600 egz.

Cena: 69 zł